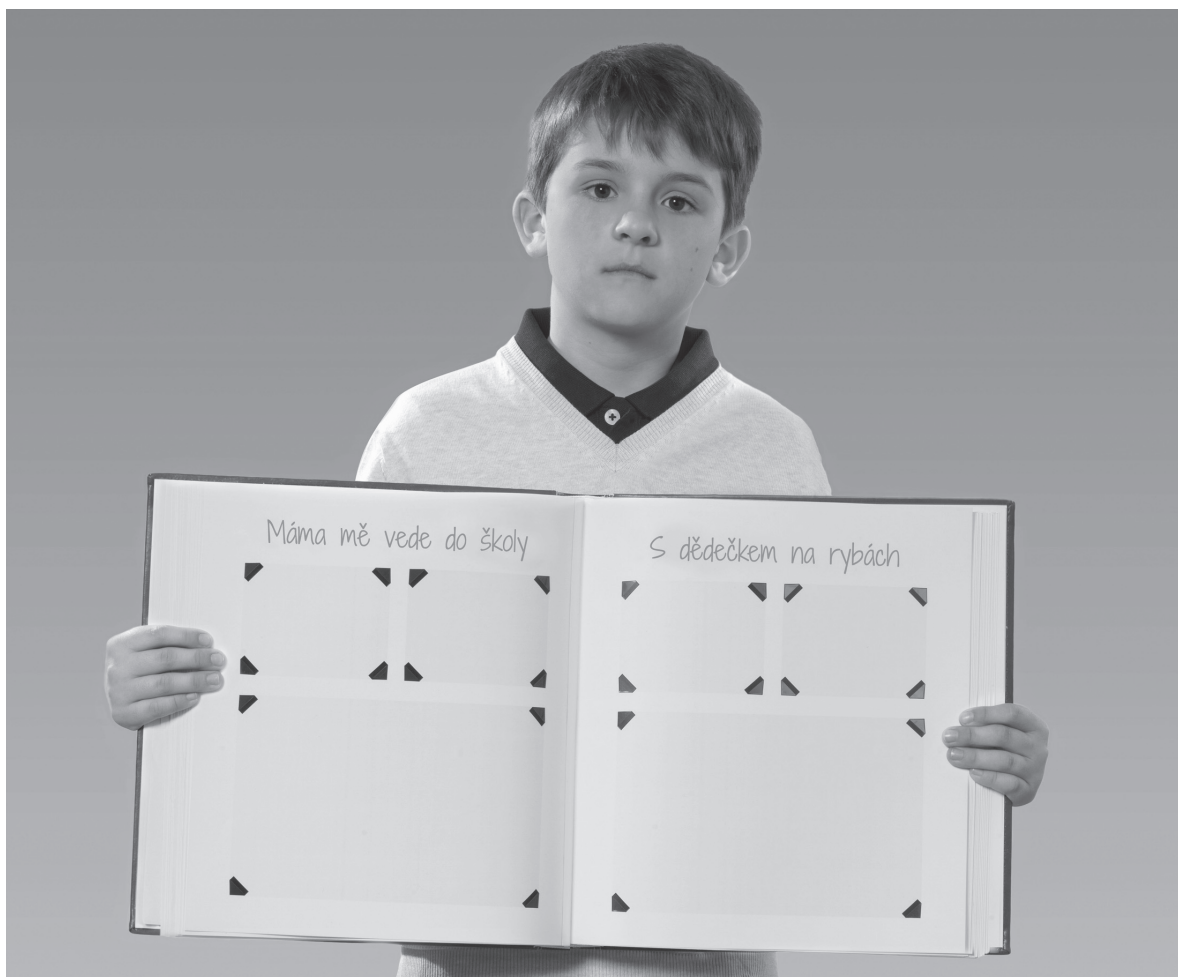

sp

sociální práce sociálna práca

2/2015 Příloha

Transformace systému péče
o ohrožené děti a rodiny

evropský
sociální
fond v ČR EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Úvodní slovo ministryně	2
Komentář: Systém ochrany ohrožených dětí v ČR aneb v procesu měnícího se paradigmatu	3
Esej: Reforma péče o ohrožené děti v České republice. Závěry nejnovějších výzkumů a jejich dopad do praxe	7
Rozhovor: Standardizace sociálně-právní ochrany pohledem tří aktérů	12
Metodický návod: Standardy kvality sociálně-právní ochrany a jejich zavádění do praxe	18
Reflexe: Nástroje sociálně-právní ochrany dětí v praxi	23
Anketa k tématu síťování služeb SPOD	27
Inspirace: Rodinné konference – nový přístup pro práci s rodinou	30
Reflexe: Přípravy náhradních rodičů	32
Rozhovor: Možnosti a limity minitendrů při zajištění potřebných nedostupných služeb pro ohrožené děti a rodiny	36
Metodický návod: Kontakt dítěte žijícího v NRP s biologickou rodinou. Vybrané otázky	42
Zpráva: Vzdělávací semináře projektu	46
Analýza: Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti	47
Slovo závěrem	53

Úvodní slovo ministryně

Vážené kolegyně a kolegové,

systémové zajištění ochrany práv dítěte v České republice bylo dlouho opomíjenou oblastí. Na zásadní nedostatky v ochraně dětí upozornil mj. opakovaně i Výbor pro práva dítěte, kontrolní mechanismus Úmluvy o právech dítěte, k níž Československá federativní republika přistoupila v roce 1990 a nově vzniklá Česká republika záhy po svém založení.

Zatímco 90. léta minulého století provázely v této oblasti pouze dílčí změny, zásadní milník v procesu transformace péče o ohrožené rodiny a děti přinesl až začátek roku 2012, kdy vláda schválila Národní strategii ochrany práv dětí a Akční plán k jejímu naplnění. Národní strategie, z níž dodnes vycházíme, si klade za cíl vytvořit systém, který zajistí důslednou ochranu práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, systém podporující zvyšování kvality života dětí, eliminující diskriminaci a nerovný přístup a podporující všestranný rozvoj dítěte v přirozeném rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se jej bezprostředně týkají.

Řadu změn do systému péče o ohrožené děti přinesla poslední změna zákona o sociálně-právní ochraně dětí, přijatá koncem roku 2012. Zdůrazněním práva dítěte vyrůstat v rodinném prostředí novela zřetelně navázala na judikaturu Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva, do každodenní praxe subjektů, které se na ochraně dětí podílejí, vnesla nové nástroje sociální práce, jako je například povinnost vyhodnocování situace dítěte, vypracovávání individuálních plánů ochrany, pořádání rodinných konferencí. Změny k lepšímu přinesla i v systému náhradní rodinné péče zkvalitněním příprav zájemců a rozšířením úpravy práv a povinností pěstounů. Od ledna 2015 jsou také pracoviště

OSPOD, ale i další subjekty, které se na sociálně-právní ochraně podílejí, povinny dodržovat jasné standardy kvality.

Ve snaze podpořit postupné zavádění zmíněných změn zahájilo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR v roce 2012 realizaci individuálního projektu „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“, do jehož aktivit se postupně zapojilo deset krajů České republiky. Projekt pokrývá širokou škálu témat, jeho ústředním motivem však zůstává úsilí o podporu rodiny v tom, aby se uměla a mohla o své děti dobře postarat. V pilotních krajích se proto v posledních třech letech aktivně rozvíjely nové metody práce s rodinou a dětmi, rozvíjela se síť dostupných služeb, rozšiřovala se nabídka příprav budoucích náhradních rodičů i služeb pro náhradní rodiny, připravovaly se standardy kvality, to vše za průběžné evaluace, ruku v ruce

se zpracováním analýz, které nám umožní využít výstupy k další systémové práci ve prospěch ohrožených dětí.

Přestože již dlíčího pokroku v této oblasti bylo dosaženo, je zřejmé, že Česká republika je v oblasti ochrany práv dětí stále na začátku dlouhé cesty a mnohé reformní kroky jsou teprve před námi. Jakékoli úvahy o transformaci či reformě však nelze uvádět v život řešením dlíčích, provozních problémů, a nejdůležitějším úkolem tak zůstává sjednocení dosud roztríštěného systému péče o ohrožené rodiny a dětí, zejména v oblasti služeb.

Dovolte mi, abych zde poděkovala všem, kteří se na těchto změnách spolu s námi podílejí – odborníkům, nevládním organizacím, akademickým pracovištím i krajům, bez jejichž trpělivé práce a podpory se transformace systému péče o ohrožené děti neobejde. Vám všem přeji, abyste v této zvláštní příloze časopisu Sociální práce našli zajímavé informace a inspiraci pro svou další práci.

Mgr. Michaela Marksová,
ministerně práce a sociálních věcí

Komentář

Systém ochrany ohrožených dětí v ČR aneb v procesu měnícího se paradigmatu

Česká společnost se dle mého názoru považuje za tu, která dlouhodobě a historicky dobře pečuje o své ohrožené děti, a to nejen na úrovni státu i profesionálního výkonu, ale i na úrovni občanské společnosti, či dokonce úrovni osobní. Snad každý z nás již někdy přispěl do kasičky na pomoc opuštěným či handicapovaným dětem, podpořil místní či celonárodní sbírku nebo za tím účelem splnil vánoční přání dítěti z dětského domova anonymním dárkem pod vánočním stromem. Děti a jejich výchova patří k běžnému životu, a tak se na toto téma cítí být odborně zdatnými mnozí, ne-li přímo všichni. Snad se i většina lidí zabývajících se otázkou ochrany práv dětí a nastavením systému pomoci shodne na tom, že jako společnost pro tyto děti činíme skutečně mnohé, odbornost je na vysoké úrovni, velmi často i se značným

osobním nasazením. Sečteme-li vynakládané veřejné prostředky směřující do těchto aktivit a programů, pak rovněž nemůžeme dojít k závěru, že bychom se k ohroženým dětem chovali jako společnost macešsky (byť zdrojů není snad nikdy nikde dost). Ostatně oficiální rozsáhlé analýzy mapující kompetence, činnosti a finance v oblasti péče o ohrožené děti již poskytují dostatečná fakta ke zmíněným předpokladům. Dítě je tedy stále v hledáčku celospolečenského zájmu, všichni, co s tématem mají co do činění, dělají to nejlepší, co mohou. Přesto se zdá, že ne vše se daří úplně hladce.

Stálou otázkou v těchto procesech pro mne zůstává, že právě dítě a jeho vysoce individuální potřeby a zájmy jsou skutečně aktuálním středobodem směřování všech systémů pomoci,

když se domnívám, že zrovna tento předpoklad by se měl stát ústředním motem sjednocující snahy o reformu (dle mého nevyhnutelnou) péče o ohrožené dítě (ostatně formální kroky směřující ke sjednocení systému této péče pod jeden gesční sektor již byly v plánech na reformu péče o ohrožené děti opakovaně definovány jako nezbytné). Aktuálním slovníkem sociálních služeb bychom řekli, že ohrožené dítě se nikdy nemůže stát pouhým objektem péče (byť péče vykazující všechna materiální či profesionální NEJ), ale že pomoc a podpora musí být vždy organizována tak, aby usilovala o naplnění individuálních potřeb a skutečných zájmů ohroženého dítěte. Pochopitelně nalézt shodu na tom, co je objektivním zájmem dítěte, bývá náročný proces, vždy fakticky do značné míry zatížený subjektivním pohledem na problém i varianty jeho řešení.

Naneštěstí se aktuálně v této péči v České republice pohybujeme v organizačním prostředí, které minimálně historicky vykazuje různé příčiny chápání potřeb dítěte a tím i rozdílné způsoby, jak na tyto systémově reaguje. Snad nejzřetelnějším příkladem je dítě, u nějž systém ochrany dospěl k závěru, že musí žít mimo svou rodinu, a s ohledem na okolnosti případu je v daném čase nezbytná forma péče, která souvisí i se zajištěním ubytování a celodenní péče, tedy péče institucionální. Považuji za nepochybné, že u takového dítěte se odborná veřejnost shodne na tom, že se jedná o dítě, které je významně ohroženo a je potřeba mu věnovat eminentní pozornost. Významně menší shoda však již bude panovat na odpovídajících formách poskytnuté pomoci, cílech těchto služeb, jejich strategickém směřování a rozvoji. Samotný předpoklad pro tento stav lze spatřovat v samém základu organizace této péče a její roztržitésti mezi řadu resortů. Dle mého názoru tak zároveň procházíme procesem, ve kterém se určitým způsobem střetávají různá paradigma v přístupu k potřebám dětí a jejich řešení, historicky přetrvávají různé modely zajišťované péče, zároveň se rozvíjejí nové instituty a ze zcela pochopitelných důvodů pak může docházet ke zbytečným třenicím o roli či význam toho či onoho.

U dětí, které musejí žít v institucích, tak můžeme hovořit hned o několika historicky

uplatňovaných přístupech k jejich potřebám a péči. Vezmeme-li si tuto péči do roku 1989, pak role (a dle mého názoru i výchozí paradigma) byla jasně definovaná a působnost dělila mezi tři resorty. Kojenecké ústavy (dnes dětská centra) jako zdravotnická zařízení řešily péči pro děti do tří, výjimečně do 6 let, péči zajišťovanou převážně zdravotnickým personálem (však paradoxně aktuálně nehrazenou, nebo jen minimálně, z veřejného zdravotního pojištění). Systém tak dítěti zajišťoval péči o jeho zdraví. I dnes odborná veřejnost vede polemiku nad tím, jak může potřeby tak malého dítěte zajistit nezdravotnický personál. Navazující péče směřovala do resortu školství – dětské domovy a dětské výchovné ústavy – péči zajišťují zejména speciální pedagogové a vychovatelé. Z hlediska zajišťované péče se posouváme od potřeby pevného zdraví do oblasti socializace, výchovy a vzdělávání. Do resortu práce a sociálních věcí „spadly“ děti v té době považované „za nevzdělatelné“. Péči zajišťovaly ústavy sociální péče, a to paradoxně v té době zejména zdravotnickými pracovníky a speciálními pedagogy. 90. léta přinesla silný důraz na sociální potřeby dítěte a řešení jeho situace jako zejména sociálního problému spočívajícího v chybějící rodině. V resortu práce se postupně etabluje institut zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (nejprve v roli jakýchsi azylových domů pro děti, postupně usilující o status ústavních zařízení rodinného typu), rozvíjí se tak další forma institucionální péče. Tento stav fakticky přetrvává dodnes. Přinejmenším zůstává otázkou, nakolik již ze samé podstaty může být funkční, racionální a efektivní metodické, legislativní, ale i filosofické směřování péče o ohrožené dítě žijící ve státní institucionální péči ze tří centrálních resortů (trojí různý systém, legislativa, cíle i zájmy). Za logický důsledek této roztržitésti rovněž považuji neustávající diskusi o tom, zda je skutečně v zájmu opuštěného dítěte žít v rodině (např. pěstounů), nebo být profesionálně zajištěn v instituci. Poněkud smutný příběh v zemi, která světu v osobě prof. Matějčka obzvlášť podstatu citové deprivace.

S postupným otevíráním České republiky světu přicházejí do českého systému další a další nástroje pomoci ohroženému dítěti spočívající

zejména v podpoře jeho přirozeného prostředí zvládnout péči o děti (naštěstí děti zdravé i s handicapem). Rozvíjí se nejrůznější systémy pomoci dítěti, které postupně naleznou místo v podobě osob pověřených k výkonu sociálně právní ochrany dětí (1999), následně ve vybraných typech sociálních služeb (2006). Rozvíjí se velké množství služeb i forem jejich práce, naneštěstí však více méně v režimu, který s trochou nadsázky funguje v systému, že „kdo chce pomáhat, musí si na to najít zdroje“. Mnohdy pak záleží pouze na angažovanosti místních komunit či osvědčení samospráv, nakolik podporují moderní služby pro ohrožené dítě a systém, který umožňuje dítěti setrvat v jeho přirozeném prostředí, respektive to podporuje tak, aby svou společenskou funkci zvládlo. Ač se filosoficky tyto služby postupně stále více stávají partnery dalších stran pro zajištění potřeb ohroženého dítěte (např. školy, orgány sociálně-právní ochrany dětí, justice), nelze než konstatovat, že tam, kde nic není, není možné nic využít. Fakticky se však díky rozvoji těchto služeb podařilo významně omezit počty dětí, které by byly odebírány z rodin z čistě materiálních či bytových důvodů, stejně tak jako se podařilo zajistit většinu péče o handicapované děti v jejich přirozeném prostředí. Stejně tak

v oblasti financování těchto služeb lze např. služby pro pěstouny či financování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, stejně tak jako tlak na zajištění dostupných služeb v území považovat za systémové kroky a příklady dobré praxe.

Naštěstí alespoň ochrana dítěte, případně základní podpora jeho rodiny poskytovaná sociálními pracovníky v režimu sociálně-právní ochrany je celoplošně pokryta a dostupná z úrovně obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Očekávání od tohoto systému ovšem nemohou být všespásná, když se pracovníci sociálně-právní ochrany dětí musejí vypořádat s mnoha neradostnými vstupními předpoklady pro svou práci. Mezi tato základní úskalí patří náročné a nejasné vymezení jejich role mezi subjekty zajišťujícími na jedné straně kontrolu (s poměrně rozsáhlými možnými mocenskými dopady do rodinných systémů) coby zcela legitimní nástroj ochrany ohroženého dítěte, na straně druhé subjekty majícími selhávající rodinné systémy vlídně a na bázi vzájemné důvěry podporovat v rozvoji či udržení jejich rodičovských kompetencí. Nad to coby oprávněné úřední osoby musejí při výkonu sociální práce postupovat v režimu správního řádu (dle mého paradoxu pro funkční výkon sociální

práce již v samé podstatě), s 80 nebo i 120 živými spisy, rozsáhlou úřední agendou a činnostmi spočívajícími v sestavování individuálního plánu dítěte, práci s rodinou až po výkon opatrovnícké či dokonce poručnické agendy, či v naplňování nereálné představy, že orgán sociálně-právní ochrany dětí je s to vymoci naplnění soudního rozhodnutí o úpravě styku s dítětem u rozvedeného manželství, kde se strany nejsou s to v zájmu dítěte domluvit na způsobu jeho výchovy (snad již jen s trpkým úsměvem je pak možné hledět třeba na agendu vstupující s novým důrazem do činnosti tohoto orgánu, kterak je soudní mocí pověřován coby opatrovník zastupovat dítě v případech, kdy rodiče nezletilého dítěte chtějí ve vzájemné shodě ukončit např. smlouvu o stavebním spoření a mocný stát pak dítě „chrání“ a sociální pracovník pro soud posuzuje, zda je skutečně legitimní použít naspořené prostředky pro život rodiny, zajištění bytových potřeb, rekonstrukci dětského pokoje či nákup interaktivní tabule).

Samostatnou, velmi významnou a naneštěstí funkčnost systému péče o ohrožené děti příliš nepodporující roli hraje nezávislá soudní moc. Je nepochybné, že je v zájmu demokratické společnosti, aby celou řadu úkonů, při nichž jsou omezována práva jedněch či zakládána práva jiných, činily nezávislé soudy. Však v moderní demokratické společnosti nepovažují za funkční, když je možné, aby se léta vedla řízení o úpravě výchovy dětí po rozvodu, a tato byla některou ze stran na formálních úkonech obstruována, posléze aby mohla nastat téměř neexistence faktické vymahatelnosti soudního rozhodnutí o úpravě styku s dítětem, vlekoucí se řízení o vydání souhlasu cestovního průkazu nezletilému v pěstounské péči, délka řízení u fakticky opuštěného dítěte s nedohledatelným, leč zapsaným matrikovým otcem a další a další, bez nichž se sebelepší či sebezanícenější sociální práce nepohne z místa. Nikoliv jako kritika neschopnosti či neochoty soudců, leč

systému, který definuje procesy, však často zapomíná na lhůty, nevytváří prostor pro věcné, rychlé a operativní rozhodování a přitom velmi silně zasahuje do zájmů, práv a životů ohrožených dětí.

Ač v předešlých řádcích kritický, celkově se domnívám, že v systému péče o ohrožené děti můžeme vystopovat trvalou progresi. Dítě je stále častěji a stále více chápáno v jeho individualitě a jedinečnosti a takto je k němu i přistupováno. Jestliže se postupně rozklížila celá řada silně paternalistických prvků patrných do úpravy a postupů této péče do začátku 90. let, pak následujících více než 20 let myslím zřetelně odkrylo, že tuto oblast není možné ponechat bez jednotného vedení s jednoznačně vymezenými úkoly i nástroji, s nadějí, že čistě demokratické a komunitní procesy pomohou vyřešit reálně existující problémy ohrožených dětí. Opak je pravdou. Pokračující trend oslabování rodiny, nástup postmoderního světa se ztrátou kořenů žádá nové pojetí péče o dítě. Jednotlivé, samostatné, leč dílčí kroky (např. zavedení funkčního institutu pěstounské péče na přechodnou dobu) významně pomáhají, ale zároveň jen přidávají kamínky do značně roztržité mozaiky. Nezbyvá než doufat, že se podaří všechny funkční a zavedené instituty sjednotit do jednoho rámce a zastřešit je pod jeden systém zajišťující ochranu ohroženým dětem s jednoznačně definovanou zodpovědností i přiřazenými nástroji. Možná není cíl až tak v nedohlednu, využijí-li se všechny již dostupné zdroje, nástroje, zkušenosti i potenciál; přestanou se jedni vymlouvat na druhé nebo na systém, který není možné změnit, a do středu absolutního zájmu vstoupí zájem ohroženého dítěte.

Mgr. Daniel Rychlík,
vedoucí odboru sociálních věcí
Krajský úřad Moravskoslezského kraje

Reforma péče o ohrožené děti v České republice. Závěry nejnovějších výzkumů a jejich dopad do praxe

1. Úvod

Již několik let probíhá v České republice rozsáhlá reforma systému péče o ohrožené děti. Její základní parametry popisuje Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ z roku 2012 a prováděcí „akční plán“ této strategie pro období let 2012 až 2015. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) podpořilo naplňování vybraných aktivit těchto strategických dokumentů individuálním projektem „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“, který je financován Evropským sociálním fondem. Cílem projektu je mj. důkladné zmapování stavu ochrany práv dětí v ČR a pilotní ověření některých nových metod práce s ohroženými rodinami a dětmi. Tento článek shrnuje výstupy z úvodní, analytické části projektu a popisuje jejich bezprostřední dopad do praxe.

MPSV jako realizátor projektu zadalo zpracování několika výzkumů zaměřených na různé aspekty této oblasti sociální ochrany: zjištění míry ohrožení dětí a rodin v jednotlivých regionech (Sociodemografická analýza), ověření dostupnosti a kvality odborné pomoci rodinám s dětmi (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi) a zmapování (určitého segmentu) systému náhradní rodinné péče (Analýza náhradní rodinné péče). Tyto výzkumy do jisté míry navazují na dřívější práce (VÚPSV, 2009; VÚPSV, 2010; atd.) a mají sloužit jako podklad pro optimalizaci řízení a financování systému ochrany dětí.

2. Sociodemografická analýza

Cílem výzkumu bylo popsat vybrané sociální jevy na úrovni krajů, okresů a obcí s rozšířenou působností a zhodnotit jejich vliv na ohrožení dětí a rodin. Z hlediska praktického využití byla analýza zaměřena zejména na základní prvek (veřejné) ochrany dětí, jímž jsou orgány sociálně-právní ochrany na úrovni obecních úřadů s rozšířenou působností. Předchozí výzkumy a analýzy poukazovaly na nedostatečné personální obsazení většiny pracovišť a značné rozdíly v zajištění této významné agendy na jednotlivých úřadech (VÚPSV, 2009). Novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012 (č. 401/2012 Sb.) byly mj. zavedeny standardy kvality sociálně-právní ochrany, které jsou závazné nejenom pro poskytovatele služeb pro ohrožené děti, ale také pro orgány sociálně-právní ochrany. Sociálně-právní ochrana se tak stala první správní agendou, která má obecně závazným předpisem (prováděcí vyhláškou č. 473/2012 Sb.) stanoveny pro svůj výkon podrobné kvalitativní parametry. Jejich součástí je mj. minimální personální standard, který vychází z počtu dětí a zároveň z náročnosti výkonu sociálně-právní ochrany v příslušném správním obvodu. Právní úprava přitom vychází z jednoduché logické úvahy, že čím je ohrožení dětí a rodin v dané oblasti vyšší, tím vyšší by měl být k dispozici počet odborných sociálních pracovníků.

K objektivizaci této „náročnosti“ bylo nutné provést detailní zmapování ohrožení dětí

a rodin v jednotlivých obcích a regionech České republiky. Na základě 48 indikátorů zpracovaných ve třech základních okruzích (demografické a sociální prostředí, ekonomická aktivita, neúplnost a nefunkčnost rodiny) vznikl „žebříček“ krajů, okresů a obcí s rozšířenou působností stanovující (komparací mezi jednotlivými správními obvody) „pořadí“ podle náročnosti sociální práce. Není překvapením, že nejsložitější situace je v Ústeckém kraji, Moravskoslezském kraji a v Praze. Zajímavý je však detailní pohled na jednotlivé obce, kde i v rámci jednoho kraje panují v situaci rodin s dětmi významné rozdíly. Výstupy Sociodemografické analýzy byly porovnány s údaji o personálních kapacitách jednotlivých pracovišť a také výši státní dotace, která je dominantním zdrojem financování této agendy (podle § 58 zákona o sociálně-právní ochraně dětí má nést veškeré náklady na zajištění sociálně-právní ochrany stát). Až do roku 2013 byla tato dotace rozdělována v zásadě podle počtu spisů vedených příslušným úřadem. Tento princip se ukázal jako nevhodný. Mezi jednotlivými pracovišti vznikly až pětinasobné rozdíly v dotaci přepočtené na jedno dítě nebo na jednoho sociálního pracovníka, aniž by to odpovídalo zjištěné náročnosti práce. Nový systém financování (podpořený jednorázově také účelovou výzvou Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost pro kraje a obce ve výši 400 mil. Kč, vypsanou právě na podporu „standardizace“ orgánů sociálně-právní ochrany) by měl daleko více než dosavadní způsob rozdělování dotace odrážet skutečnou sociální situaci v regionu. Určitou míru optimismu vyvolává také skutečnost, že mezi lety 2013 až 2015 došlo k navýšení prostředků státního rozpočtu na podporu činnosti obcí s rozšířenou působností v oblasti ochrany dětí o cca 60 % (ze 740 mil. na 1,2 mld.).

3. Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a děti

Sociodemografická analýza však bude jistě využitelná i pro řešení další otázek souvisejících se záměrem definovat a vytvořit (alespoň minimální) síť služeb pro práci s rodinami a dětmi. S tímto cílem byl zadán další výzkum, jehož výstupem je velmi obsažný dokument s názvem Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi.

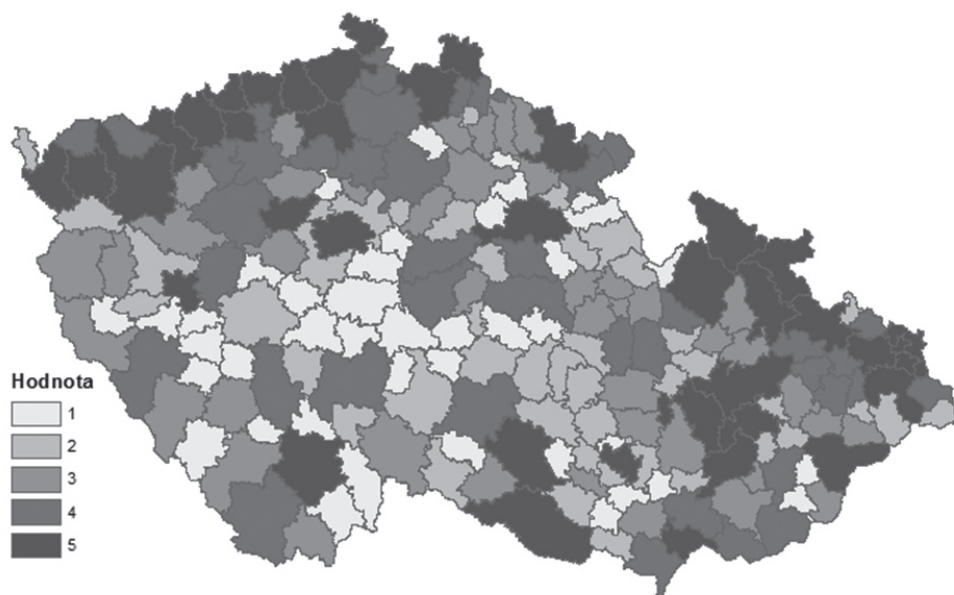
Výzkum podrobně zmapoval všechny druhy služeb působících v různých oborech (školství, zdravotnictví, sociální oblast) a různými formami (terénní a ambulantní služby, ústavní péče, pomoc poskytovaná na neformálním základě atd.). Výběrově byly zkoumány rovněž interakce mezi jednotlivými aktéry systému péče o ohrožené děti a hodnocena jejich vzájemná spolupráce (například mezi orgány sociálně-právní ochrany a sociálními službami).

Analýza přináší poměrně znepokojivou zprávu o rozdrobeném systému, který je – bez ohledu na skutečné potřeby klienta – rozdělen do mnoha subsystémů řízení a financování, právních regulací i úrovní veřejné správy. Analýza upozorňuje na velmi komplikované procesy spolupráce mezi rozhodujícími součástmi systému, stejně jako na chybějící kapacity řady odborných služeb (preventivní služby, psychologická pomoc, dětská psychiatrie atd.) nebo základní nástroje pro řešení situace rodin s dětmi, jako je sociální bydlení.

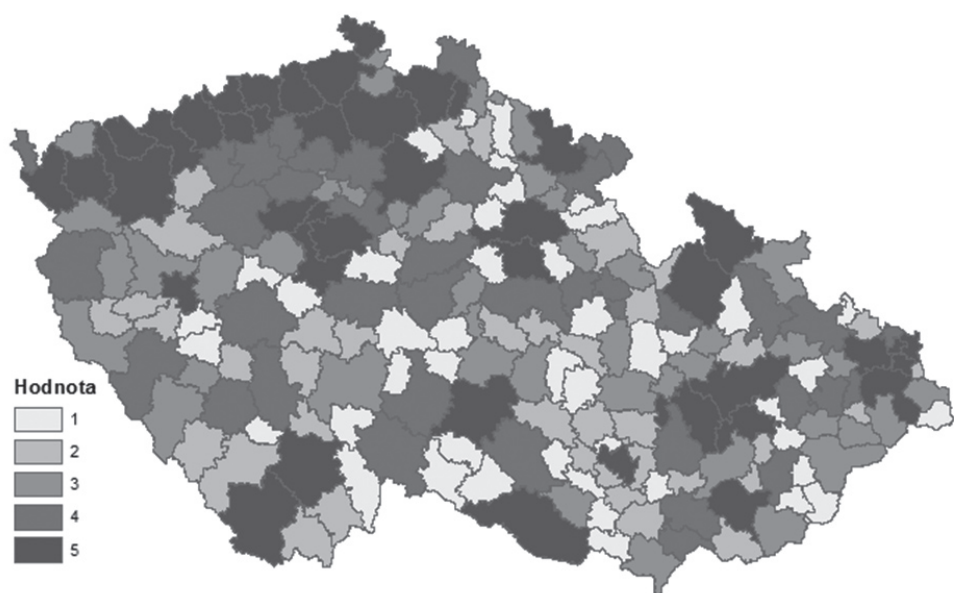
V uplynulých letech byla prostřednictvím legislativy přijata celá řada opatření směřujících k podpoře rodin a prevenci nuceného odebrání dětí z přirozeného sociálního prostředí. Jejich naplnění v praxi však naráží na limity, často spočívající právě v dostupnosti služeb. Nový občanský zákoník i novelizovaný zákon o sociálně-právní ochraně dětí například obsahují ustanovení, podle něhož nelze nařizovat ústavní výchovu dětem z důvodu špatné sociální situace či bytové nouze rodiny. Sociodemografická analýza přitom zřetelně ukázala přímou souvislost mezi chudobou a umístováním dětí do ústavní nebo (v lepším případě) do náhradní rodinné péče.

Možnost skutečné pomoci rodinám negativně ovlivňuje celá řada dalších faktorů: chybí základní data o potřebách rodin a nabídce služeb. Neexistuje systém sledování výkonů a efektivit poskytnutých služeb. Pro některé děti nejsou k dispozici žádné vhodné služby a jednotlivé subsystémy si takové dítě předávají, aniž by mu dokázaly účinně pomoci. Tyto děti se pro své specifické potřeby prostě do žádného ze stávajících druhů služeb „nevejdou“, resp. systém není schopen se potřebám těchto dětí přizpůsobit

Graf 1: Podíl příjemců dávky pomoci hmotné nouze příspěvek na živobytí dle obcí s rozšířenou působností (zdroj: Sociodemografická analýza)

Graf 2: Podíl dětí umístěných do ústavní péče dle obcí s rozšířenou působností (zdroj: Sociodemografická analýza)

(to není problém pouze této cílové skupiny, stačí vzpomenout neúspěšné pokusy o vytvoření sociálně-zdravotního systému tzv. dlouhodobé péče). Není stanovena jasná odpovědnost veřejných subjektů. Orgány veřejné správy, které spravují finanční prostředky na financování služeb (ministerstva a do jisté míry i kraje), jsou tak vzdáleny od každodenní praxe, že jejich rozhodování lze označit za do jisté míry intuitivní nebo stereotypní (v dotačních řízeních se vychází z tzv. „historických finančních toků“). Jediným racionálním východiskem je gesční sjednocení systému a částečná decentralizace jdoucí až na úroveň obcí. Bude také nutno redefinovat roli krajů jako (v současné době) rozhodujícího subjektu v oblasti plánování služeb. Kraje jsou nejenom registračním místem a např. v oblasti sociálních služeb klíčovým „správcem“ dotace, ale zároveň (vedle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR) i téměř monopolními poskytovateli pobytových služeb pro ohrožené děti (dětské domovy, dětské domovy pro děti do 3 let věku, resp. kojenecké ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením atd.).

To vše však přesahuje možnosti dané současným legislativním rámcem.

V rámci individuálního projektu tedy alespoň dochází k pilotnímu ověřování některých nových postupů. Jako příklad lze jmenovat aktivity vedoucí k definování minimální sítě služeb pro rodiny s dětmi, která by měla být k dispozici v každém kraji či obvodu obce s rozšířenou působností, nebo experiment spočívající v posílení role obcí při „objednávání“ odborných služeb pro konkrétní potřebnou rodinu (dítě). V tomto případě jde o určitý odklon od stávajících dotačních řízení, která nejsou schopna pružně reagovat na měnící se potřeby a situaci rodin s dětmi. V systému pilotně ověřovaném v Pardubickém a Karlovarském kraji definuje obec jako orgán sociálně-právní ochrany dětí „zakázku“ pro příslušnou rodinu a (kvůli podmínkám projektu prozatím prostřednictvím MPSV) službu objednáva. Nejde tedy již o vztah „donátor – příjemce dotace“, ale o vztah mezi objednatelem a dodavatelem služby. V době vzniku tohoto článku nebyly závěry pilotního ověřování bohužel k dispozici. Již nyní je však zřejmé, že tímto způsobem skutečně dochází k přesnější definici zakázky vůči rodině, praktická

realizace však může narazit na určité administrativní komplikace způsobené jinými právními úpravami, zejména současným zněním zákona o veřejných zakázkách.

4. Analýza náhradní rodinné péče

Nezbytným doplňkem pro vytvoření uceleného obrazu o stavu péče o ohrožené děti v České republice byla analýza zaměřená na analýzu náhradní rodinné péče. V této oblasti již byla k dispozici celá řada prací zaměřených na ekonomickou situaci pěstounských rodin, příčiny selhávání náhradní rodinné péče a další aspekty. Ty se mj. promítly do podoby nové úpravy výkonu a podpory náhradní rodinné péče v již zmíněné novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012. Výzkum realizovaný v rámci projektu se proto zabýval především otázkou stavu příprav zájemců o náhradní rodinnou péči a odborného posuzování a výběru osob vhodných stát se náhradním rodičem.

I v této oblasti byly zjištěny významné regionální rozdíly. Polovina krajů zajišťuje přípravy vlastními silami, druhá polovina využívá nestátní subjekty. Doba trvání celého procesu přípravy a odborného posuzování je poměrně dlouhá a trvá až jeden rok. Jako určitý problém respondenti (odborní pracovníci krajských úřadů) identifikovali komplikace při získávání metodických materiálů. Existuje sice metodické doporučení MPSV a metodické materiály nestátních subjektů, zkušenosti z okolních států však svědčí o tom, že je vhodné mít k dispozici ucelenější programy a postupy práce s budoucími i již pečujícími náhradními rodiči.

Po vyhodnocení dostupných zahraničních metodik byl pro adaptaci na české podmínky a pro následné pilotní ověření vybrán v rámci individuálního projektu původně americký program PRIDE (Parent Resources for Information, Development and Education). Ten je využíván například v Polsku nebo na Slovensku. Zároveň jsou pilotně ověřovány nové postupy při vyhledávání zájemců o náhradní rodinnou péči a také minimální síť odborných služeb pro podporu náhradních rodičů a dětí svěřených do náhradní rodinné péče.

Závěrem

MPSV jako orgán odpovědný za implementaci Úmluvy o právech dítěte má v současné době dostatek poznatků a analytických materiálů pro provádění dalších reforem v oblasti ochrany ohrožených dětí. Závěrečnou aktivitou projektu a jeho souhrnným výstupem (využívajícím mj. výše popsané analýzy) bude dokument s pracovním názvem „Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti“ s předpokládaným termínem dokončení v polovině letošního roku. Zde budou detailně popsány slabé a silné stránky systému péče o ohrožené děti včetně návrhů na jeho korekce. Nyní lze jen apelovat na politickou vůli, manažerské dovednosti a ochotu spolupráce všech subjektů, které odpovídají za ochranu práv dětí v České republice.

PhDr. Miloslav Macela

Použité zdroje:

- Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí 2012–2015.* [online]. [3. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf
- INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ. 2013. *Analýza náhradní rodinné péče v České republice* [online]. [30. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/16437/analiza_SNRp.pdf
- Národní strategie ochrany práv dětství.* [online]. [3. 4. 2015]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>
- SOCIOFACTOR. 2014. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi.* [online]. [3. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analiza.pdf>
- SOCIOFACTOR. 2013. *Sociodemografická analýza. Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR* [online]. [25. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/16655/TZ_121113a.pdf
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2009. *Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů.* (Výzkum pro potřeby státu.)
- VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2010. *Analýza legislativy, řízení a financování systému péče o ohrožené děti.* (Výzkum pro potřeby státu.)
- Zákon č. 410/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhovor

Standardizace sociálně-právní ochrany pohledem tří aktérů

Následující text přináší různé pohledy na standardizaci systému sociálně-právní ochrany dětí. Je třeba systém standardizovat? Co určuje kvalitu sociálně-právní ochrany dětí? Jde o ohrožené děti, nebo o kontrolu vynaložených prostředků

na fungování systému? Na tyto a další otázky odpovídají zástupci tří hlavních aktérů: orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a organizace zaměřující se na náhradní rodinnou péči.

Standardizace může zlepšit podmínky pro výkon přímé práce

Zdroj: www.nymburstimokrate.cz

OSPOD, **Mgr. Ivan Černovský**,
vedoucí odboru sociálních věcí
a zdravotnictví, Městský úřad Kolín

Proč je třeba systém péče o ohrožené děti standardizovat?

Těch důvodů spatřuji více. Standardizace péče o ohrožené děti vytváří podmínky pro zajištění určité jednotnosti realizovaných procesů práce s klienty na různých úrovních, respektive v různých odvětvích výkonu sociálně-právní ochrany. Vytváří možnosti pro zavedení určitých inovativních procesů v oblasti sociální práce při zachování a respektování místních specifik. V případě nastavení vhodných parametrů umožní objektivní vnitřní i vnější evaluaci naplňování zákonných požadavků a principů sociální práce. To vše by se mělo promítnout do deklarovaného cíle standardizace, tedy do zvýšení kvality poskytovaných služeb klientům a zlepšení podmínek pro instituce a jejich pracovníky, kteří sociálně-právní ochranu zajišťují.

Na druhou stranu považuji za nutné podotknout, že proces standardizace péče o ohrožené děti např. neřeší nastavení jednotného informačního systému pro výkon SPOD na úrovni obcí s rozšířenou působností. Chápu, že je to otázka finančních prostředků, na druhou stranu by to celému systému jistě pomohlo i z pohledu sjednocování postupů v rámci výkonu sociálně-právní ochrany.

Každá zásadní změna systému s sebou přirozeně přináší určité obavy a nejistoty, proto považuji za důležité dát změně systému a pracovníkům podílejícím se na změnách dostatek času na jeho uchycení a následné vyhodnocení přínosů, či případných negativ, která lze napravit.

Jak vnímáte hranici standardu (rozdíl mezi tím, co je v rámci péče o děti v pořádku, a tím, co už v pořádku není)? Jde o kvalitu služeb, nebo o manažerskou kontrolu procesů?

Osobně bych nerad rozdělával kvalitu služby a manažerskou kontrolu procesů, podle mého názoru jsou to spojené nádoby. Kvalita poskytovaných služeb je částečně odvislá od kontroly procesů ze strany manažera, jehož úkolem je připravovat podmínky pro jejich optimalizaci. Myslím si, že ani není předmětem standardů vyslovit, co je v péči o dítě v pořádku a co ne. To je otázka širších společenských norem, které jsou aktuálně v dané společnosti akceptované a tolerované i s ohledem na sociokulturní specifika členů společnosti. Domnívám se, že by bylo nebezpečné v rámci standardizace vymezovat novou normu.

Co říkáte na myšlenku, že standardizace péče o ohrožené děti je jen způsobem, jak mohou manažeři kontrolovat pro ně nepřehlednou práci s velmi složitými případy rodin s ohroženým dítětem?

Tento výklad vnímám jako zúžený a těžko si dokážu představit, že by standardizace vůbec mohla poskytnout takovou možnost. Tím však nechci říct, že kontrola případu je vyloučena, má však své limity, které jsou ovlivněny mnoha proměnnými.

Jak standardizace ovlivní přímou práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami?

Změny v systému přímé práce s ohroženými dětmi nastavila již novela zákona o sociálně-právní ochraně před samotným nabytím účinnosti standardů. Jednalo se například o systém vyhodnocení situace dítěte a zavedení individuálního plánu ochrany dítěte, případových konferencí apod. Samotný proces standardizace pro tyto činnosti vytváří vhodné podmínky. Tady si lze pouze položit otázku, zda neměly být učiněny tyto změny v systému v opačném pořadí.

Z mého hlediska standardizace může zlepšit podmínky pro výkon přímé práce, tím mám na mysli nastavení minimálního personálního zajištění služeb, zajištění dostatečného vybavení pro výkon sociálně-právní ochrany apod.

Jak budete standard měřit?

Předpokládám, že otázka je zaměřena na oblast kvality a jejího měření, respektive hodnocení. Samotné měření kvality jakýchkoli standardů považuji za poměrně složitý metodologický problém.

Otázka naplnění některých standardů se ověřit poměrně snadno, jako je např. minimální počet pracovníků, či přístup k dostatečnému materiálnímu a technickému zabezpečení. Jiné věci kvalitativního charakteru jsou obtížněji měřitelné, a tudíž i obtížněji vyhodnotitelné. Jejich hodnocení může být ovlivněno různými subjektivními stanovisky hodnotitele.

Ověřování kvality by v ideálním případě mělo obsáhnout všechny účastníky, tedy ohrožené rodiny a děti, sociální pracovníky a také management. Budeme se tedy snažit maximálním možným způsobem získávat od těchto partnerů relevantní informace, které budeme využívat v rámci revize standardů.

Jaké subjekty hrají v procesu standardizace významné realizační, administrativní a kontrolní role?

Z pozice zástupce obce s rozšířenou působností jsme jednou z několika stovek obcí, které se musely vypořádat s realizací standardizace. Pokud je mi známo, postupy při zpracování standardů se lišily. Někde se postupovalo při přípravě v rámci celého týmu pracovníků, k této variantě jsme se přiklonili i my, jinde byl přípravou standardů pověřen jeden z pracovníků. Jinak v obecném měřítku se do samotné realizace aktivně zapojilo ministerstvo, které vydalo manuály, krajské úřady pořádaly četná školení pro ORP, PO a ZDVOP a instituce samotné se již zapojily do přípravy konkrétního znění standardů.

V oblasti kontroly je důležitá role krajského úřadu, který bude sledovat kvalitu a naplňování standardů na úrovni obcí III. typu, u pověřených

osob a ZDVOPů. Podle mého názoru by kraje a následně ministerstvo měly vydávat sjednocující stanoviska k výkladu standardů. V letošním roce určitě proběhnou první kontroly, jejichž závěry mohou být užitečné pro obce i ostatní aktéry z hlediska aktualizace dokumentace, kterou musí povinně vést. Doufám, že kritéria hodnocení naplňování standardů budou ze strany kontrolních orgánů pro všechny dostatečně čitelná a nebudou se zbytečně zaměřovat na řešení případných kdyby, kterých si v oblasti sociální práce můžeme představit téměř nekonečné množství. V tom případě by se některé prvky, které má standardizace podle mého mínění přinést, dostaly do slepých kolejí.

Jaká je vaše role (OSPOD, PO, ZDVOP) v procesu standardizace péče o ohrožené děti?

Role orgánu sociálně-právní ochrany na úrovni obce s rozšířenou působností je především v zavádění standardů do praxe a podle mého názoru i v poskytování zpětné vazby směrem nahoru, ve smyslu toho, co se daří více a co se daří méně, a ve sdělení, co pozitivního můžeme udělat pro nápravu. První měsíce letošního roku budou určitou zkouškou. Uvidíme, kolik bude pro letošní rok finančních prostředků na realizaci požadovaných opatření. Od toho jsou samozřejmě odvozeny možnosti v uplatnění některých změn.

Jaké změny přinese standardizace vaší organizaci?

Na úrovni úřadu se jedná o první proces standardizace výkonu přenesené působnosti, tudíž

pro všechny to byla z hlediska veřejné správy nová zkušenost. Standardizace přináší pro úřad změny na několika úrovních. Některá znění standardů se odrazila do potřebnosti aktualizace směrnic a nařízení celého úřadu. Uvedu to na konkrétním příkladu, díky povinnosti držet nepřetržitou pracovní pohotovost musel z nutnosti trvalého přístupu na pracoviště být aktualizován pracovní řád. Pak se změny samozřejmě dotkly i činnosti samotného oddělení, které výkon SPO zajišťuje. Rozšířil se počet pracovníků, zavedla se supervize pro pracovníky, více se formalizoval proces zavádění nových pracovníků atd.

Změní se pojetí práce (v rámci vaší organizace) s konkrétními případy ohrožených dětí?

V tomto ohledu bych mimo již uvedené změny v metodách sociální práce, ke kterým došlo od 1. 1. 2013, neviděl žádné zásadní posuny. Pozitivní změnu v pojetí práce spatřuji ve stanovení ideálního počtu pracovníků pro výkon sociálně-právní ochrany, který mimo jiné vychází z počtu tzv. živých spisů na jednoho pracovníka. Doposud se počet pracovníků v jednotlivých ORP značně lišil, což se mohlo odrážet v omezení některých preventivních aktivit či při depistáži.

Věřím, že i přes nárůst některých administrativních úkonů budou mít pracovníci orgánů SPO více času na nejdůležitější část jejich působení, a to na přímou práci s klienty v lepších pracovních podmínkách. Považuji za nezbytné pro naplnění všech vyvolaných změn najít v systému dostatek finančních prostředků, protože na nich každá zásadní změna stojí.

Standardy zkvalitnily naši práci

Proč je třeba systém péče o ohrožené děti standardizovat?

Při každé práci vnímáme potřebu zpětné vazby a kontroly, že naše práce má smysl. A stejně tak potřebujeme jistotu, že odvádíme práci kvalitně. V současném systému péče o tak zvané ohrožené děti existuje více modelů vlastní péče. Děti takto označované jsou jednak ve vlastních biologických rodinách, které poskytují nedostatečnou péči nebo selhávají, jednak jsou

svěřovány do náhradních pěstounských rodin, a to dvojího typu, nebo jsou umístěny do zařízení, která rovněž fungují různě a na základě různých legislativ (zdravotnická nebo školská zařízení či zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – ZDVOP). Samotné dítě, které dostává toto označení a nálepkou, je však v podstatě „stejně“, potřebuje sice různou míru podpory nebo specifické péče, avšak zaslouží si právo na kvalitní a stejně dostupnou péči nebo

Mgr. Markéta Tauberová,
ředitelka Dětského centra Veská, Dětský
domov pro děti od 1 do 3 let Holice

podporu. Zavádění standardů může dle mého názoru k tomuto přispět.

Jak vnímáte hranici standardu (rozdíl mezi tím, co je v rámci péče o děti v pořádku, a tím, co už v pořádku není)? Jde o kvalitu služeb, nebo o manažerskou kontrolu procesů?

V našem zařízení jsme zaváděli standardy pro práci s dětmi vyžadujícími okamžitou pomoc a během jejich tvorby jsme často naráželi na to, jaký je vlastně správný nebo optimální výklad znění kritérií pro daný standard. Snažili jsme se procesy maximálně popisovat a nastavovat z pohledu potřeb umístěných dětí a musím říci, že tato práce je stále živá a nekončí. Osobně hodnotím standardizaci jako proces možnosti zvyšovat kvalitu. Myslím si, že jsme v celém procesu teprve na začátku, neboť zatím existují standardy jen pro určité typy péče nebo služeb, a domnívám se, že i ty by měly projít revizí.

Co říkáte na myšlenku, že standardizace péče o ohrožené děti je jen způsobem, jak mohou manažeři kontrolovat pro ně nepřehlednou práci s velmi složitými případy rodin s ohroženým dítětem?

Práce s ohroženými dětmi a rodinami je vysoce specifická, neboť je třeba vždy individuální přístup, na druhou stranu je třeba si zachovat objektivní názor a možnost rozhodování. Myslím si, že nejde jen o kontrolu, nově nastavovaná pravidla a procesy (nejen standardy) by měly napomoci jednotlivým hráčům v systému péče o ohrožené děti stát se členy profesionálního týmu, který bude schopen včas řešit situaci dítěte a rodiny a hlavně nalézat pro dítě profesionálně a rychle stabilní prostředí.

Jak standardizace ovlivní přímou práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami?

Ovlivnit musí hlavně tu práci, která není odváděna kvalitně a profesionálně. Správně nastavená standardizace musí takovou péči eliminovat.

Jak budete standard měřit?

Zatím existuje pouze hodnocení typu 1 – 0, tedy zda zařízení v dostatečné míře splňuje daná kritéria, nebo ne. Měřitelnost vnímám jako spornou, neboť její součástí je i subjektivní hodnocení hodnotitele.

Jaké subjekty hrají v procesu standardizace významné realizační, administrativní a kontrolní role?

Zatím je veškerá realizace a administrativa na jednotlivých poskytovatelích, my jsme se v rámci zařízení sdružených v Unii dětských zdravotnických zařízení snažili maximálně spolupracovat na přípravě plnění standardů. V Pardubickém kraji pak proběhl pilotní projekt zavádění standardů ve ZDVOP a MPSV zpracovalo metodiky pro zavádění standardů, kde jsou specifikována jednotlivá kritéria a doporučení. Kontrolní mechanismus zatím neumím objektivně zhodnotit, protože standardizace platí teprve od začátku letošního roku.

Jaká je vaše role v procesu standardizace péče o ohrožené děti?

Jsme zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které funguje v rámci zdravotnického zařízení Dětské centrum Veská, zřizované

Pardubickým krajem, s kapacitou 18 míst pro děti od 0 do 18 let.

Jaké změny přinese standardizace vaší organizaci?

Určitě zkvalitnění naší práce. Podařilo se nám inovovat dokumentaci. Dále se zdokonalujeme ve změně pohledu a popisu procesů, kdy chceme stále více vnímat očima umístěných dětí a podporovat a realizovat individuální přístup k nim.

Šedou stranou standardizace je administrativní zatížení

MUDr. Dagmar Zezulová,
statutární zástupkyně spolku Děti patří domů, o. s., Hradec nad Svitavou

Proč je třeba systém péče o ohrožené děti standardizovat?

Protože je potřeba nastavit minimální kvalitu poskytované péče a služeb klientům, tedy dětem a jejich rodinám s ohledem na jejich práva. Každá pěstounská rodina a také každý žadatel o PP tak získá větší stabilitu v systému a stane se plnohodnotným partnerem pracovníkům organizace a OSPOD v naplňování potřeb dítěte.

Jak vnímáte hranici standardu (rozdíl mezi tím, co je v rámci péče o děti v pořádku, a tím, co už v pořádku není)? Jde o kvalitu služeb, nebo o manažerskou kontrolu procesů?

Za hranici standardu považujeme minimální

Změní se pojetí práce (v rámci vaší organizace) s konkrétními případy ohrožených dětí?

Každé konkrétní dítě nebo sourozenecká skupina vždy vyžaduje individuální přístup, zaměstnanci našeho zařízení toto respektují již dlouhou dobu a pracují tak. Standardizace, doufám, přinese zvýšení kvality péče a podpory v celém systému obecně.

kvalitu služby, péče a podpory dítěte, jeho rodiny a jeho práv. Situace jednotlivých případů jsou velmi různorodé, ale vždy bychom se měli zaměřovat na to, co směřuje k naplnění či přiblížení se k nejlepšímu zájmu dítěte. Tomu mají standardy napomáhat.

Co říkáte na myšlenku, že standardizace péče o ohrožené děti je jen způsobem, jak mohou manažeři kontrolovat pro ně nepřehlednou práci s velmi složitými případy rodin s ohroženým dítětem?

To neumíme posoudit. V naší organizaci nemáme manažery, jen koordinátory služeb a ti jsou orientováni na kvalitu služby a poskytnutí maximální podpory a práv dítěti a rodině, v níž vyrůstá. Tito koordinátoři, případně odborní garanti, se zaměřují na podporu řešení složitých případů a případně jejich metodické vedení. Kontrola dle standardů kvality SPOD je spíše doplňující záležitost, která je prozatím spíše nárazová a snad nám pomáhá poskytovat kvalitní služby. Jsme však malá organizace, všichni se známe a naše práce stojí na osobní podpoře, zpětné vazbě i případných intervencích (včetně krizových). Velký důraz klademe na nepřetížení pracovníků počtem klientů, abychom zachovali individualizaci přístupu, prostor pro vzájemnou spolupráci, sebevzdělávání a supervize. Vědomě se bráníme vytvoření velkého kolosu, kde si klíčoví pracovníci nepamatují ani jména svých klientů, natožpak jejich osobní příběhy.

Jak standardizace ovlivní přímou práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami?

Pomáhá nám věnovat dostatek času a energie také věcem, které nehoří (abychom neřešili např. jen akutní krizové situace v rodině), ale jsou

z dlouhodobého hlediska velmi důležité. Standardizace nás směřuje k tomu, aby klienti měli dostatek podrobných informací o službě, o jejich možnostech, a především o svých právech, nebo možnostech, jak si stěžovat. A nejen pro dospělé, ale i děti. Nás to například aktivizovalo k tomu, abychom realizovali změnu webových stránek, kterou jsme dlouhodobě odkládali. I když nám ještě stále chybí dílčí stránky zaměřené na děti, které aktuálně připravujeme, již nyní má náš web informativní charakter. Dále jsme díky standardizaci vytvořili manuály pro dané pracovníky či pracovní týmy (manuál klíčového pracovníka, manuál respektního týmu, manuál vzdělávání), které napomáhají v orientaci a zaučení novým pracovníkům. Tyto manuály stanovují, co považujeme za standardní kvalitu služby (například detailní postup v oblasti přípravy asistovaného kontaktu dítěte s biologickým rodičem, postup při různých krizových situacích na respektivním pobytu, apod.). Samozřejmě však je zde i druhá strana mince, která nás od našich klientů vzdaluje. Šedá strana standardizace – administrativní zatížení. Díky platným standardům bylo nutné vytvořit nový systém naší spisové dokumentace, která je nyní náročnější pro pracovníky v terénu a zabírá jim významně více času. I nepřilíš časté kontroly těchto administrativních postupů dále odebírají čas i energii koordinátorům služeb, energii, kterou by mohli věnovat metodickému vedení pracovníků nebo přímé práci v terénu. A samozřejmě v rámci standardizace existují i body, které možná nejsou nezbytné nebo jejich formulace není šťastná. (Např. plány profesního rozvoje zaměstnanců na základě hodnocení a sebehodnocení nám trochu komplikují naplňování standardů a ubírají na čase, který věnujeme přímé práci. Naše organizace pracuje na principu sbody v práci, zpětná vazba mezi námi má jasná kritéria a profesní plán je zbytečný, jelikož další vzdělávání využíváme dle aktuální nabídky trhu a aktuální potřeby a situace pracovníka, nikoli dle např. v lednu napsaných plánů. Také systém odměňování zaměstnanců je u nás jiný, pokud vůbec na odměny máme – pokud ne, zvolíme jiný pracovní bonus. Velmi si vážíme flexibility, osobní angažovanosti a empatického přístupu našich pracovníků, což zahrnuje např. aktivní vzdělávání v problematice související s konkrétní situací klienta. Velký důraz klademe na supervize, osobní i týmové, zpětnou vazbu a pracovní schůzky.)

Jak budete standard měřit?

Nepoužila bych slovo měřit. Možná kontroloři naše naplňování standardů budou bodově hodnotit. My se prostě jednou za určitý časový úsek (máme stanovený interval 2 roky, praxe ukáže, zda je reálný) podíváme na to, zda postupy, které jsme si v rámci standardizace nastavili, odpovídají naší práci, nebo je nutné postupy upravit, anebo se v naší práci s klientem na něco zaměřit, co, ač je důležité, doposud opomíjíme. Kvalitu péče a služeb klientům průběžně kontrolují a podporují koordinátoři nebo odborní garanti v rámci běžné roční práce. Měření nepovažujeme za podstatné. Podstatné je podívat se a zamyslet nad tím, zda standard naplňujeme, či nikoli, a zda to můžeme doložit. Pokud se ukáže, že standard nenaplňujeme, je na místě rozklíčovat, zda je účelné změnit způsob práce, či přehodnotit standard. Tedy mít vždy na paměti cíl, který daným standardem sledujeme, a ptát se, zda je cíle dosaženo, byť jiným způsobem.

Jaké subjekty hrají v procesu standardizace významné realizační, administrativní a kontrolní role?

Nejsem si jistá, nač přesně otázka míří. Realizace rozhodně stojí na pověřených osobách, stejně tak i administrace. Kontrolní role je dvojí – jedna interní (v rámci organizace) a druhá externí, kterou realizuje stát v rámci kontrol standardů SPOD a kontrol čerpání státního příspěvku ÚP.

Jaká je vaše role v procesu standardizace péče o ohrožené děti?

Jsmo organizace pověřená k výkonu SPOD.

Jaké změny přinese standardizace vaší organizaci?

Protože jsme malá organizace zaměřená především na NRP a hostitelskou péči a jejich osvětu, nebyli jsme nuceni mít před povinnou standardizací jakékoli pracovní postupy, zejména pro práci klíčových pracovníků (na rozdíl od organizací poskytujících i sociální služby). Začínali jsme tedy tzv. „na zelené louce“ a vše vznikalo zcela nově. To vyžadovalo vysoké zapojení pracovníků a naše pracovní postupy jsou doposud spíše živými dokumenty, které je nutné upravovat na základě praxe. Přineslo to tak značné množství administrativní zátěže, která způsobila přetížení pracovníků. Na druhou stranu se

domníváme, že nyní jsou naši klienti lépe informováni, naše postupy v terénu jsou alespoň v některých ohledech podobné (i když stále dostatečně individualizované) a je pro nás jednodušší zaučít nového člověka do této ne úplně jednoduché práce.

U pracovníků respitního týmu byly zárodky standardů vytvářeny již před novelou zákona, protože se jedná o náročnou týmovou práci zaměřenou na proměnlivou skupinu často problémových dětí. Naši respitní pracovníci proto měli vytvořen jak postup při zapracovávání nového kolegy, tak strukturu respitní akce (produkční přípravu, vytipování krizových míst v programu, hodnocení zpětné vazby, zásady pro práci s dětmi, apod. + rozdělení rolí v týmu, úkoly jednotlivých členů, vzdělávání, atd.). Vypracován jsme měli i etický kodex a některé hospodářské

směrnice. I tyto materiály se však s povinnou standardizací rozkošatěly a přinesly nové úkoly.

Změní se pojetí práce (v rámci vaší organizace) s konkrétními případy ohrožených dětí?

Domnívám se, že v základech se naše práce nemění, jelikož již předtím jsme kladli velký důraz na kvalitu poskytované péče, jen jsme naše postupy neměli nikde popsané (kromě práce respitního týmu, jak je uvedeno výše). V dílčích oblastech bude možné se o něco opřít, na druhou stranu část energie klíčového pracovníka nyní musí téci do administrativní složky, což má svá pro i proti. Nicméně v základu se naše práce nemění, stojí na aktivní a angažované práci v terénu a soustředění se na naplňování nejlepšího zájmu dítěte a podpore rodinného systému.

Metodický návod

Standardy kvality sociálně-právní ochrany a jejich zavádění do praxe

I. Úvod

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, přinesla povinnost řídit se standardy kvality sociálně-právní ochrany. Tato povinnost je zakotvena v § 9a, konkrétně v odstavci 3, kde jsou uvedeny i subjekty, pro které jsou standardy závazné: „*Orgány sociálně-právní ochrany, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a pověřené osoby jsou povinny se řídit při výkonu sociálně-právní ochrany standardy kvality sociálně-právní ochrany, které jsou kritérii určujícími úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany. Plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany se hodnotí systémem bodů.*“

Standardy jsou závazné pro:

- **orgány sociálně-právní ochrany dětí,**
- osoby pověřené k uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče podle § 47b, poskytování výchovné a poradenské péče při výkonu

pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče – tzv. **doprovázející organizace** (pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. d) a f),

- osoby pověřené k zajišťování přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny a poskytování odborného poradenství a pomoci těmto žadatelům – tzv. **organizace zajišťující přípravu** (pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. e),
- **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** (dále jen „ZDVOP“).

Konkrétní znění jednotlivých kritérií standardů je uvedeno v prováděcí vyhlášce č. 473/2012 Sb. v přílohách č. 1, 2 a 3. Povinnost naplňovat standardy kvality je od 1. 1. 2015.

II. Význam standardizace

Standardizace přichází do oblasti sociálně-právní ochrany s cílem nastavit minimální úroveň kvality výkonu sociálně-právní ochrany

děti. Standardizace směřuje ke sjednocení přístupů v práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami. V neposlední řadě je cílem standardizace nastavení procesu řízení kvality a dobré praxe na jednotlivých pracovištích. Standardy nutí jednotlivá pracoviště sjednocovat praxi a jejich písemné zpracování vede ke snadnější kontrole těchto postupů v praxi. Vedoucí či manažeri pak mají v ruce praktický nástroj pro řízení organizace a jejich zaměstnanců.

Standardy jsou prostředkem pro měření kvality jednotlivých pracovišť, které může být v budoucnu využito pro spravedlivé financování. Na druhou stranu je třeba říci, že tuto ambici mělo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR i při zavedení standardů kvality v sociálních službách a tento předpoklad se v praxi neosvědčil.

III. Proces standardizace

Zavádění standardů v rámci sociálně-právní ochrany dětí je a bude pravděpodobně obdobné, jako tomu bylo u sociálních služeb. Již první zkušenosti z konzultací a pilotních kontrol, případně inspekci, svědčí o tom, že proces standardizace probíhá srovnatelně. Zaměstnanci jednotlivých organizací či úřadů procházejí

stejnými fázemi. V minulosti se i u sociálních služeb objevovala setkání plná obav z přijetí standardů, zejména obav z toho, že vzroste objem práce stejně jako objem „papírování“. Výhodou v tomto případě je, že přípravu či doprovázení pěstounů často zajišťují neziskové organizace, které jsou mimo jiné i poskytovateli sociálních služeb. Ty mají zkušenosti se zaváděním standardů v sociálních službách a proces standardizace je pro ně snazší. Naopak zaměstnanci úřadů nemají se zaváděním standardů zkušenost žádnou, a proces je tak pro ně naprostou novinkou. Navíc orgán sociálně-právní ochrany dětí je první úřední agendou, ve které je standardizace prováděna.

Proces lze velmi snadno popsat jako lineární reakci. Na standardy uveřejněné ve vyhlášce reaguje pracoviště (úřad či nezisková organizace) vytvořením jasně formulovaných směrnic, metodických postupů, pomocných nástrojů, případně zvýšením kvalifikace jednotlivých zaměstnanců či přízpůsobením prostředí potřebám cílové skupiny. Následně je třeba tyto postupy začít realizovat v praxi. A dříve nebo později následuje kontrola naplňování jednotlivých kritérií, která celý proces prověří. Proces je uveden ve schématu č. 1.

Schéma č. 1 – proces standardizace

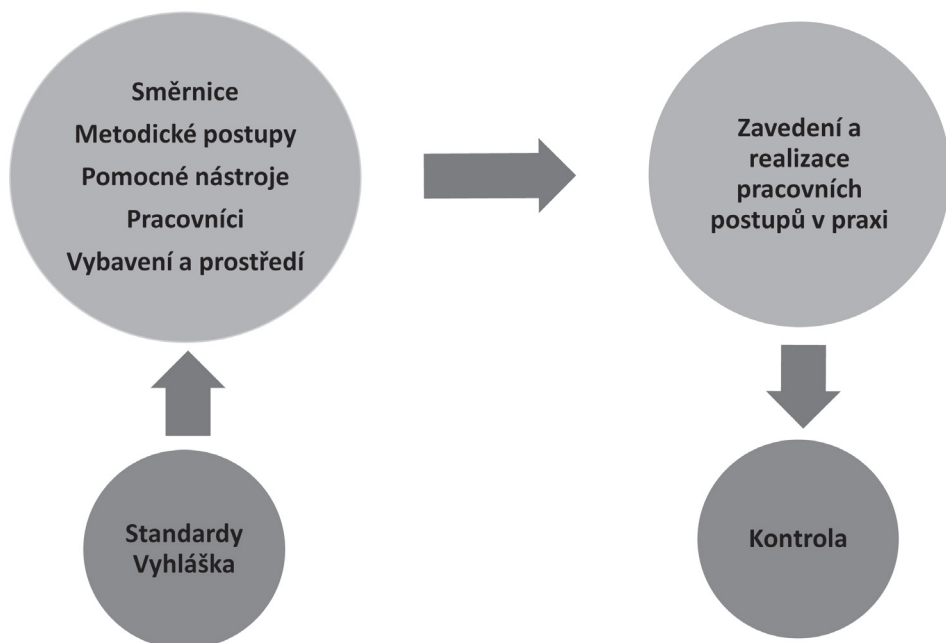
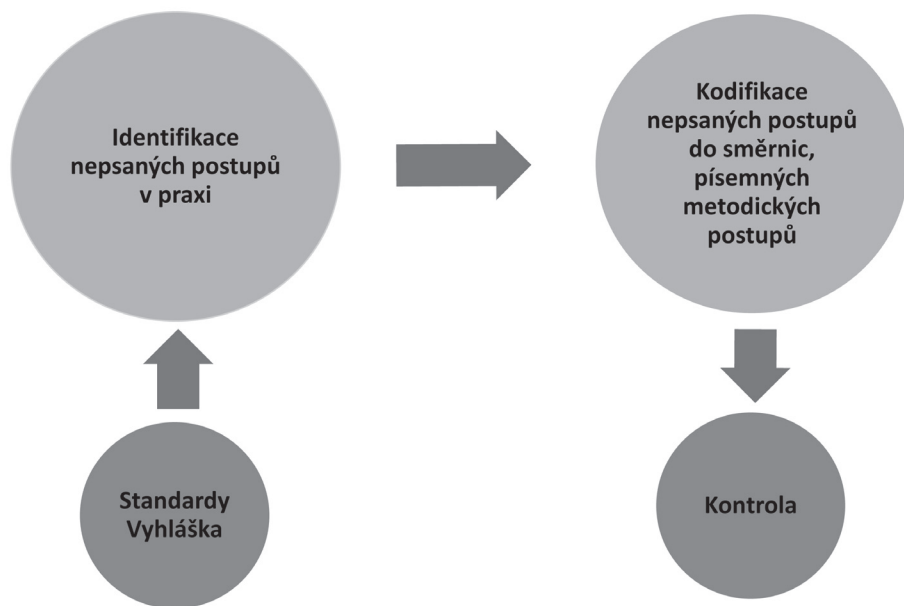

Schéma č. 2 – proces standardizace

V praxi se často setkáme s odlišným systémem. Standardy ve vyhlášce přinesou nové požadavky, některé z nich jsou však již nyní v praxi naplňovány. Existují tedy nepsané postupy naplnění standardů. Tyto jsou následně zapracovány do písemných metodických postupů a tímto procesem řádně kodifikovány. Finální možnost kontroly celého procesu opět zůstává. Proces je znázorněn ve schématu č. 2.

IV. Standardy pro orgány sociálně-právní ochrany dětí

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- a) krajské úřady,
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- c) obecní úřady a újezdni úřady,
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- f) Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.

Standardy jsou koncipovány zejména pro obecní úřady s rozšířenou působností, které jsou povinny naplňovat všechna kritéria. Naproti tomu ostatní úřady jsou povinny naplňovat pouze vybraná kritéria. Závaznost kritérií je uvedena pod jednotlivými kritérii přímo v prováděcí vyhlášce č. 473/2012 Sb.

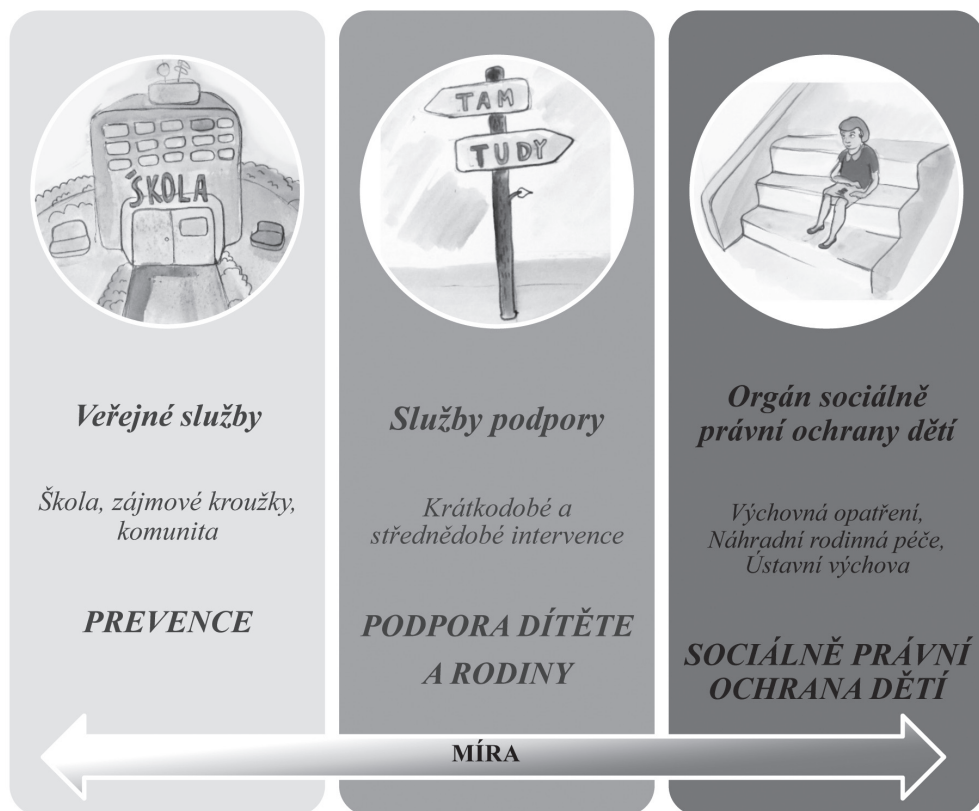
Standardy pro orgány sociálně-právní ochrany dětí lze rozdělit dle témat, na která se zaměřují. První skupinu tvoří kritéria zaměřená na **místní a časovou dostupnost včetně podmínek**, za kterých je výkon sociálně-právní ochrany zajišťován. Jedná se o kritéria 1a, 1b, 2a–d. Tyto standardy mají za úkol zajistit podmínky pro kvalitní výkon sociálně-právní ochrany dětí a její dostupnost pro všechny klienty ve spádové oblasti.

Dalším balíčkem kritérií je **informovanost** o výkonu sociálně-právní ochrany, kde je hlavním cílem zvýšení dostupnosti srozumitelných informací pro klienty a širokou veřejnost (kritéria č. 3a, 3b).

Standardy č. 4, 5 a 6 jsou pak zaměřené na **personální zajištění** výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tyto standardy se věnují stanovení adekvátního počtu zaměstnanců, procesu přijímání nových zaměstnanců, jejich zaškolení a dalšímu profesnímu rozvoji.

Standard č. 7 je zaměřen na **preventivní aktivity**, které orgán sociálně-právní ochrany dětí vykonává. Obecní úřad s rozšířenou působností by měl být koordinátorem preventivních aktivit ve své spádové oblasti, krajský úřad pak koordinátorem v rámci kraje. Kvalitní koordináční

Schéma č. 3 – Sociálně-právní ochrana – míra závažnosti

činnost v oblasti prevence pomůže snížit množství případů, které musí orgán sociálně-právní ochrany dětí řešit (viz schéma č. 3).

Standardy č. 8 a 9 se věnují konkrétnímu **způsobu výkonu sociálně-právní ochrany**. Definiují podmínky pro oznámení a přijetí případu, posouzení naléhavosti případu, přidělení případu koordinátorovi, jednání s klienty, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuálního plánování. Standardy vyžadují jednotný postup úřadu a využití moderních metod sociální práce při řešení situace každého jednotlivého klienta.

Další část standardů se věnuje povinnosti úřadu zajistit pravidelnou **kontrolu případů** (standard č. 10), **připravenost na rizikové a nouzové situace**, které při výkonu sociálně-právní ochrany dětí mohou nastat (standard č. 11), povinnost systematicky **vést spisovou dokumentaci** klientů (standard č. 12), **pravidla pro podávání a vyřizování stížností** (standard

č. 13) a nutnost **spolupráce s dalšími návaznými službami** (standard č. 14).

V. Standardy pro pověřené osoby a zařízení vyžadující okamžitou pomoc

Pověřené osoby a ZDVOP mají každý své vlastní standardy, ovšem jsou velmi podobně definované. Oboje vycházejí ze standardů kvality sociálních služeb. Principy jednotlivých témat standardů proto pro mnohé nebudou nové. Jednotlivá témata nejsou ve standardech vždy stejně číslována, ale lze zjednodušeně uvést hlavní témata obou druhů standardů:

- definice poslání, cíl, cílová skupina a zásady své činnosti,
- pravidla vymezující možný střet zájmů,
- ochrana práv a oprávněných zájmů,
- ochrana dítěte před zneužíváním, zanedbáváním a týráním,
- materiální, technické a hygienické podmínky pro vymezenou činnost,

- informování klientů a veřejnosti srozumitelnou cestou,
- podpora přirozeného sociálního prostředí,
- personální zabezpečení (přijímání, zaškolování, profesní rozvoj zaměstnanců),
- povinnost zpracovat pracovní postupy pro vymezené činnosti,
- přijímání dítěte do zařízení (v případě ZDVOP),
- plán sociálně-právní ochrany dítěte umístěného ve ZDVOP,
- dohoda o výkonu pěstounské péče (v případě pověřených osob),
- předávání informací,
- připravenost na významné změny v životě dítěte,
- vedení spisové dokumentace (včetně všech pravidel pro vedení, ukončení, nahlížení, archivaci apod.),
- pravidla pro podávání a vyřizování stížností,
- připravenost na rizikové, havarijní a nouzové situace, které mohou při výkonu sociálně-právní ochrany dětí nastat,
- zvyšování kvality výkonu sociálně-právní ochrany.

VI. Kontrola

Kontrola naplňování standardů je rozdělena na:

- kontrolu orgánů sociálně-právní ochrany dětí a
- inspekci poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Kontrolu orgánů sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje nadřízený správní orgán. V případě obcí s rozšířenou působností to je krajský úřad, u městských částí statutárních měst je to magistrát, v případě krajských úřadů to je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Jde o kontrolu přenesené působnosti. Pravidla kontroly upravuje kontrolní řád – zákon č. 255/2012 Sb. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo Manuál provádění kontrol plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany pro krajské úřady včetně Magistrátu hlavního města Prahy¹, který průběh kontrol podrobně popisuje.

Inspekci poskytování sociálně-právní ochrany provádí u pověřených osob dle § 50a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, krajská pobočka Úřadu práce. Pro postup

při inspekci platí obdobně ustanovení zákona o sociálních službách o postupu při provádění inspekce sociálních služeb.

Při kontrole i při inspekci je hodnoceno každé kritérium jako celek. Při splnění kritéria je udělen 1 bod, při nesplnění 0 bodů.

VII. Doporučení k zavádění standardů

Pokud se zaváděním standardů na vašem pracovišti začínáte, čtěte si pečlivě znění jednotlivých kritérií. Pro snadnější pochopení obsahu jednotlivých standardů a požadavků na jejich naplnění využijte manuály pro implementaci standardů, které vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.² Manuály jsou podrobně zpracované a vysvětlují vždy jak cíl kritéria, tak postupy pro jeho naplnění, včetně příkladů dobré praxe. Ministerstvo vydalo 3 manuály:

- Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany,
- Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,
- Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Do procesu zavádění standardů na vašem pracovišti zkuste zapojit co nejvíce zaměstnanců. Týmová spolupráce zajistí skutečně funkční a živé postupy, které se vám při práci vyplatí. A nevěřte tomu, že zpracováním postupů máte jednou provždy splněno. Standardizace je nekončící proces. Neustálé zkvalitňování vaší práce a aktualizace pracovních postupů budou nutné i nadále. Praxe vám ukáže další a další případy, na které nejste připraveni a jejichž zpracování do interních materiálů bude žádoucí.

*Mgr. Hana Solařová,
LUMOS*

¹ Ke stažení na <http://www.mpsv.cz/cs/14319>.

² Ke stažení na <http://www.mpsv.cz/cs/14319>.

Reflexe

Nástroje sociálně-právní ochrany dětí v praxi

Trocha teorie úvodem

Strukturované vyhodnocování, individuální plánování a případové konference jsou nástroji (nejen) sociálně-právní ochrany dětí ukotvené novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, účinnou od 1. 1. 2013 (dále jen „zákon o SPOD“). Rodinné konference jsou metodou práce s rodinou vyvinutou v průběhu implementace nových postupů v rámci transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny.

Strukturované vyhodnocování zahrnuje shromažďování informací o dítěti a jeho rodině, systematické roztřídění a analýzu těchto informací, včetně vzájemných souvislostí. Informace jsou zaznamenávány dle předem dané struktury, do základních kategorií, které tvoří minimální rámec pro získání objektivního náhledu na potřeby dítěte, a tedy i pro rozhodování o dalším postupu práce s rodinou. Kategorie jsou částečně dány zákonem o SPOD a související vyhláškou (<http://www.mpsv.cz/cs/14304>), jejich rozsah není striktně dán, nicméně za doporučený lze považovat rozsah vyhodnocování daný například vyhodnocovacím formulářem MPSV (formulář je k dispozici na webových stránkách MPSV – <http://www.mpsv.cz/cs/20748> – a byl aktuálně přizpůsoben pro tisk v celém rozsahu textu). Jedná se o kategorie, jako je zdraví, učení, identita, samostatnost, stabilita, ochrana, vedení a hranice, rodinná historie, finanční situace, zaměstnání, atp. Situace dítěte je přitom vždy nahlížena ze tří základních hledisek: dítě – rodina – prostředí (tedy např. zdraví dítěte není posuzováno jen z lékařské zprávy, ale je zjištěno, jak se cítí samotné dítě, jak jeho stav

vnímají rodiče, jaký je vztah dítěte a rodičů k péči o zdraví a prevenci, jaké zdravotní služby jsou v okolí dostupné, apod.). Nedílnou součástí hodnocení je zjištění přání dítěte a přání rodičů. Výstupem strukturovaného vyhodnocování je přehled rizik, potřeb a zdrojů opory, které pro dítě vyplývají jak z jednotlivých hodnocených kategorií, tak i z jejich vzájemných souvislostí (analýzy). OSPOD jsou dle zákona o SPOD povinny provést strukturované vyhodnocení situace každého dítěte, kterým se OSPOD zabývá, přičemž prvním krokem je tzv. úvodní vyhodnocení – stručnější a méně podrobné zjišťování vedoucí k rozhodnutí, zda se jedná, či nejedná o ohrožené dítě – v případě, že je jakékoliv ohrožení identifikováno, přistupuje se k vyhodnocení podrobnému (viz výše). Strukturované vyhodnocování je živým, opakujícím se procesem, který provází práci s dítětem a rodinou. Žádné opatření tedy není považováno za definitivní, cíle práce jsou neustále ověřovány z hlediska relevance a aktualizovány.

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD) je sestaven zásadně na základě výstupů strukturovaného vyhodnocení situace dítěte a rodiny. Zjištěná rizika a potřeby dítěte jsou „překloupena“ do cílů IPOD, které musí být definovány dostatečně jasně a zejména aktivně (např. zajištění stabilního prostředí pro dítě). Cíle jsou dále rozpracovány do opatření, případně aktivit (např. sestavení splátkového kalendáře k úhradě dluhu na nájemném), ke každému z opatření jsou určeny konkrétní osoby odpovědné za naplnění opatření (např. rodiče, OSPOD, třídní učitelka, klíčová pracovnice sociální služby), jsou stanoveny indikátory plnění (např. splátkový kalendář podepsaný rodiči a majitelem

bytu), a především je předem dán termín, k němuž bude opatření naplněno. Na tvorbě IPOD, stejně jako na strukturovaném vyhodnocování, se podílí rodiče, dítě (s ohledem na rozumovou vyspělost) a další spolupracující subjekty, rodiče, případně dítě s IPOD v optimálním případě souhlasí a souhlas stvrzuji svým podpisem, nebo jsou s IPOD alespoň srozuměni. Souhlas rodičů a/nebo dítěte není podmínkou sestavení a realizace IPOD. IPOD je průběžně vyhodnocován a aktualizován v souladu s potřebami dítěte, doporučená nejdelší lhůta je 6 měsíců. Zákonem o SPOD, resp. příslušnou vyhláškou je stanoven rozsah a obsah IPOD, stejně jako povinnost OSPOD IPOD sestavit a pravidelně aktualizovat. Formulář IPOD není závazně předepsán, doporučená podoba je součástí vyhodnocovacího formuláře na webových stránkách MPSV (<http://www.mpsv.cz/cs/20748>).

Případové konference jsou setkáním rodiny a odborníků s obecným cílem sdílet informace a hledat řešení nepříznivé situace rodiny. Osobní setkání je využito jako přidaná hodnota k běžnému sdílení informací, kdy mají všichni účastníci možnost vyjádřit svůj názor a možnosti řešení dané situace. Případová konference musí mít předem stanovený cíl, od něhož se odvíjí sestavení účastníků a průběh jednání. Dle zákona o SPOD jsou OSPOD povinny svolat případovou konferenci vždy, kdy dochází k zásadní změně v situaci dítěte, např. při umístění dítěte mimo rodinu (viz § 14 zákona o SPOD), možné je případovou konferenci realizovat kdykoliv v průběhu práce s rodinou. Manuál k případovým konferencím lze nalézt na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>.

Rodinná konference je setkání rodinných příslušníků, kteří usilují o nalezení řešení rodinné situace samostatně, bez přímé účasti odborníků. Tento model vychází z předpokladu, že většina problémů je řešitelných v rámci širší rodiny – je posílena participační role rodiny. Rodinné konference se účastní pouze nezávislá osoba školeného průvodce, který ale není odborným pracovníkem pomáhající profese. Řešení nalezené a realizované samotnou rodinou je upřednostňováno před intervencí cizích orgánů a institucí. Rodinné konference nejsou upraveny zákonem, související informace jsou

k nalezení na webových stránkách www.pravonadetstvi.cz.

Staré, nebo nové?

Pro bližší popis zavádění výše uvedených nástrojů do praxe je klíčová úvaha, zda se jedná o nástroje nové, tj. ty, které je třeba teoreticky nastudovat a prakticky odzkoušet, nebo „staré“ postupy, kterým byla pouze dána nová forma a pro jejich realizaci postačuje jen procesní změna.

Pokud se na průběh práce s rodinou a dítětem podíváme z časového hlediska, začíná obvykle **zjišťováním informací o dítěti a rodině**. Zjišťování probíhá zpravidla formou šetření v rodině a písemných nebo jiných dožadání školy, lékaře, poskytovatele sociální služby, a dalších subjektů. Zjištěné informace byly dříve zakládány do spisové dokumentace, postupně tak, jak se je podařilo získat, v podobě různých dlouhých zpráv a záznamů, obvykle bez toho, aby byly informace analyzovány nebo shrnuty. K jejich výběru a shrnutí docházelo až v situaci, kdy OSPOD zpracoval zprávu pro účely soudního nebo jiného řízení. Informace potřebné pro rozhodování o dítěti tedy byly opakovaně složité dohledávány a chyběla jistota, že byly všechny dostatečně zohledněny. Využitím strukturovaného vyhodnocení jsou informace zjišťovány stejným způsobem, nicméně je s nimi odlišně nakládáno – jsou rovnou tříděny do jednotlivých kategorií hodnotícího formuláře. OSPOD má tak neustále přehled o tom, jaké informace je třeba doplnit, a ve velmi krátké době má k dispozici jednoduchý přehled o celkové situaci dítěte. Zároveň je již v tuto chvíli možné realizovat případovou konferenci, kdy rodina i spolupracující odborníci (škola, lékař, poskytovatel sociální služby, dobrovolník a např. i soudce) sdílí informace o rodině společnou diskusí a strukturované vyhodnocení je provedeno přímo.

Rozhodování o opatřeních, která budou ve prospěch dítěte přijímána nebo navrhována, patří při výkonu sociálně-právní ochrany dětí k nejobtížnějším. Rozhodnutí, která OSPOD činí (v případě akutního ohrožení dítěte doslova během hodin), jsou pro dítě a jeho rodinu často zásadní, mohou dítě ovlivnit na celý

zbytek jeho života. OSPOD je jednak vystaven zátěži vyplývající z odpovědnosti za tato rozhodnutí, jednak je nutné, aby si i v případě rozhodnutí represivního charakteru zachoval roli podpůrného subjektu pro další práci s rodinou. O kvalitě rozhodnutí svědčí kromě profesionality OSPOD též kvalita podkladů, na jejichž základě se rozhoduje. Situace dítěte obvykle zahrnuje řadu hledisek – názor rodičů, kteří se často obtížně ztotožňují s výhradami vůči jejich způsobu péče o dítě, názor dítěte, které situaci hodnotí perspektivou vlastních, mnohdy základních potřeb, názor odborníků, kteří rodinu znají z dlíčního pohledu, a konečně názor OSPOD, který je utvářen jak vlastními aktivitami (šetření, pohovory), tak dožadováním informací od ostatních. Vypořádat se se všemi názorovými rozpory je samozřejmě úkolem soudu, nicméně předpokladem je, že stanovisko OSPOD bude vzhledem k jeho mandátu zasahovat do rodiny a shromažďovat informace objektivní a relevantní. Návrhy OSPOD byly v minulosti zpracovávány obvykle zpětným studiem spisové dokumentace, kdy byly ve vyjádření pro soud často kopírovány celé pasáže záznamů ze šetření a jednání. Z více než desetileté zkušenosti posuzování práce OSPOD v rámci stížností si autorka tohoto textu troufá soudit, že tato „shrnutí“ velmi často neobsahovala klíčové informace, nebyly zohledněny vzájemné souvislosti mezi informacemi a docházelo ke zkreslení informací jejich opakovaným kopírováním ze zpráv. Nedostatečně podložené stanovisko OSPOD následně vedlo k oprávněným námitkám rodičů, což neúměrně protahovalo proces a nejistotu dítěte. Oproti tomuto postupu informace ve strukturované podobě je možné analyzovat jak jednotlivě (v rámci kategorií), tak ve vzájemných souvislostech, a tedy lze identifikovat rizika a učinit maximálně objektivní rozhodnutí o tom, co dítě v danou chvíli potřebuje a jakým způsobem to lze naplnit. Například v oblasti zdraví se objeví informace o závažném postižení dítěte. Tato informace nemusí být sama o sobě rizikem, pokud je v dalších kategoriích zjištěna dostatečná kompetence rodičů zajistit péči o dítě, včetně zajištění finančního, časová dispozice povolání dovolí rodičům o dítě pečovat, v okolí jsou dostupné potřebné služby a samo dítě disponuje ochrannými faktory (např. sebejistota, optimismus, apod.)

k tomu, aby situaci zvládlo. Rizika, která jsou identifikována vyhodnocením, jsou na závěr řazena podle závažnosti, je tedy zcela zřejmé, jaké potřeby dítěte je třeba saturovat nejdříve. Rozhodnutí OSPOD je prostřednictvím strukturovaného vyhodnocení a IPOD jednoznačně podložené a do maximální možné míry objektivní. S tímto rozhodnutím je prostřednictvím IPOD seznámena rodina, resp. je s ním ztotožněna, v optimálním případě je IPOD předložen soudu. Rozhodování o dítěti a rodině samozřejmě usnadňuje též případová konference – OSPOD se v rámci jednání může opřít o názory účastníků, včetně rodiny, je možné diskutovat jednotlivé varianty návrhů, apod.

Při samotné **realizaci práce s dítětem a rodinou** zajišťuje některé úkony OSPOD sám, některé ve spolupráci s dalšími odborníky. V minulosti byla ve spisové dokumentaci jen výjimečně vyjádřena nějaká forma plánu práce s rodinou, úvaha o dalších krocích, které je třeba realizovat. OSPOD činil řadu úkonů, opakovaně prováděl šetření, podával zprávy, někdy dlouhodobě (několik let), ale situace dítěte se prakticky neměnila (typicky – zůstávalo v ústavní péči namísto návratu domů nebo náhradní rodinné péče, případně zůstávalo v dlouhodobě nevyhovujícím rodinném prostředí namísto náhradní rodinné péče). Z hlediska efektivity práce, a hlavně pak z hlediska dítěte (obzvlášť s ohledem na dětské vnímání času) působil OSPOD jako nečinný – příslušná pracovnice OSPOD ale bývala „případem“ vyčerpána. Také při kontrolní činnosti nebo posuzování stížností nezbylo než konstatovat pochybení OSPOD spočívající v absenci práce s rodinou. Pokud je ale zpracován kvalitní IPOD, je posílána role OSPOD jako koordinátora případové práce s dítětem a rodinou. IPOD funguje jako určitá forma dohody mezi rodiči, případně dítětem, OSPOD a spolupracujícími odborníky. Je jasné dáno, proč, co, kdo, jak a kdy je třeba ve prospěch dítěte učinit a jakým způsobem bude ověřeno, zda opatření bylo účinné. Za realizaci IPOD odpovídá OSPOD, který i nadále vykonává část aktivit dle zákona o SPOD, ale zároveň monitoruje a vyhodnocuje, jak své „úkoly“ plní ostatní – rodiče, dítě, odborníci. Jasný časový limit pro naplnění opatření a indikátory plnění napomáhají tomu, aby se situace dítěte ubírala žádoucím směrem

k optimálnímu stabilnímu řešení (např. v rodině, kde je dítě silně zanedbáváno v oblasti základní péče, je jedním z úkolů rodičů vyřízení dávky okamžité mimořádné pomoci a pořízení zimního oblečení pro dítě, rodiče nejsou ani za asistence OSPOD schopni tento krok učinit, opatření je tedy doplněno o doprovázející organizaci, a když se ani s touto podporou rodiče bez objektivních příčin o oblečení dítěte nepostarají, stává se dítě v mrazovém počasí ohroženo na zdraví a vzniká důvod k návrhu na umístění dítěte do péče širší rodiny nebo pěstounské péče na přechodnou dobu). IPOD je poté aktualizován buď podle toho, jak se daří naplňovat jeho cíle, nebo s ohledem na změny v situaci dítěte. Pro realizaci IPOD, resp. přímou práci s dítětem a rodinou, je nezbytná aktivní mezioborová spolupráce, pro niž se nabízí jako ideální forma případová konference, jejíž účastníci se mohou scházet buď průběžně, nebo ke klíčovému momentům IPOD.

Z výše uvedeného lze shrnout, že strukturované vyhodnocování, individuální plánování a případové, resp. rodinné konference jsou nově ukotveny zákonem, ale dochází pouze ke změně formy práce s dítětem a rodinou, nikoliv obsahu. Základní postupy zůstávají stejné, strukturovaná práce přináší navíc přehlednost a srozumitelnost pro rodinu i dítě a zvyšuje objektivitu rozhodování. Spolu se sdílením v rámci případové konference je strukturované vyhodnocování a IPOD usnadněním práce OSPOD, návratem „od psího k dítěti“.

Co se zatím stalo

V návaznosti na novelizaci zákona o SPOD, kterou byly výše uvedené nástroje sociálně-právní ochrany dětí ukotveny, se v rámci individuálního projektu MPSV zaměřeného na implementaci nových metod do praxe uskutečnilo pilotní ověřování strukturovaného vyhodnocení a individuálního plánování. Pilotáž proběhla v šesti krajích (Karlovarském, Královéhradeckém, Moravskoslezském, Olomouckém, Pardubickém a Zlínském) ve třech etapách (v obdobích 6–8/2013, 11–12/2013 a 9–12/2014), zapojilo se 50 měst, 127 pracovníků OSPOD a 34 konzultantů. Osobními, telefonickými a e-mailovými konzultacemi

bylo zpracováno celkem 409 strukturovaných vyhodnocení a IPOD. Součástí pilotního projektu byly i zprávy zpracované OSPOD i konzultanty – byly tak identifikovány nejčastěji zmiňované výhody a nevýhody těchto metod práce ze strany OSPOD (např. větší zaměření na cíle práce s rodinou, lepší orientace v případě, usnadnění zastupitelnosti pracovníků oproti obtížím s definicí cílů, s administrativní zátěží nebo s nepropojeností s dalšími odborníky z multidisciplinárního týmu apod.) či postřehy ze strany konzultantů (doporučení usnadnění práce s formulářem a širších konzultací a školení pracovníků z důvodu přetrvávajících obsahových a formulačních problémů, problémů s definicí potřeb dítěte, s řazením cílů v IPOD dle jejich důležitosti či s vágní definicí cílů i jednotlivých opatření vedoucích k dosažení těchto cílů včetně uvádění neurčitých termínů plnění atd.).

V rámci stejného projektu probíhá od roku 2014 i celoplošné proškolení pracovníků OSPOD, osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, krajských specialistů, spolupracujících osob a soudců v práci se strukturovaným vyhodnocováním a IPOD. Z doposud proběhlých školení lze odvodit následující postřehy:

- OSPOD, které již dříve využívaly prvky případové práce, se s využitím nových metod ztotožnily bez problémů, metody uzpůsobily své vlastní praxi (např. vytvořením vlastních formulářů vyhodnocení a IPOD).
- Nejčastěji se objevující obtíže, např. doplnění informací k identitě dítěte, souvisí většinou s myšlenkovým odklonem od dítěte a jeho potřeb.
- Jako zásadní problém se ukazuje „překlopení“ rizik ohrožujících dítě do opatření, která mohou tato rizika eliminovat (tj. z vyhodnocení vytvořit IPOD).
- Další překážkou úspěšného plánování je schematické myšlení v zaběhnutých vzorcích (např. „služby tu nejsou“, „dítě není umístitelné do NRP“, apod. – případovou práci a individuálním plánováním se přitom daří zajišťovat ohroženému dítěti služby „na míru“).
- Většina OSPOD je s metodami strukturovaného hodnocení, IPOD i případových a rodinných konferencí již seznámena, pouze v některých případech jsou stále vnímány jako zátěž nad rámec běžné práce s dítětem a rodinou.

Závěrem je třeba uvést, že MPSV stejně jako krajské úřady jsou si vědomy metodické role při změnách v práci OSPOD. Kromě metodických materiálů (<http://www.mpsv.cz/cs/14319>), formulářů (<http://www.mpsv.cz/cs/20748>) a stanovisek (<http://www.mpsv.cz/cs/14313>), které

jsou k dispozici na webových stránkách MPSV, lze vzájemně využívat i dobrou praxi OSPOD a nestátních organizací.

*Mgr. Kristýna Jůzová Kotalová,
lektorka pro strukturované vyhodnocování*

Anketa

Anketa k tématu síťování služeb SPOD

- 1. Síťování umožňuje propojit jednotlivé aktéry systému péče o ohrožené rodiny a děti, nejedná se však o legislativně zakotvený nástroj. Cím kvalitněji je vytvořena síť kolem ohrožené osoby, tím větší je šance, že tato síť ohroženou osobu zachytí a nabídne jí možnosti podpory. Jaké jsou vaše zkušenosti se síťováním ve vaší lokalitě?**
- 2. V jakých oblastech je síťování služeb potřebné a nezbytné pro řešení situace ohrožených rodin a dětí? A jak se vůbec stavíte k podpoře síťování služeb v rámci SPOD? Jak mohou podle vás využít síťování služeb pro svou práci pracovníci OSPOD, krajských úřadů, poskytovatelů služeb a dalších zainteresovaných subjektů v síti služeb pro ohrožené rodiny a děti?**
- 3. V čem je síťování služeb podle vás přínosné? Jaké výhody v něm spatřujete pro svou práci a pro řešení problémů a potřeb vašich klientů? A v čem může být síťování naopak problematické? V čem jsou podle vás slabá místa v této oblasti?**

PhDr. Erich Stündl,

koordinátor prevence kriminality, Městský úřad Svitavy

1. Oblast péče o ohrožené děti profesně sleduji od roku 1998. Zpočátku se nejednalo ani o systém, natož o jakoukoliv síť. Současný systém služeb vznikl v našem městě na pozadí spolupráce v rámci komplexního programu prevence kriminality, jehož se účastní desítky subjektů z oblasti státní správy, samosprávy, a především neziskových organizací. Základem pro vznik a usměrňování sítě služeb byla odborná skupina, složená se zástupců všech partnerů. Jednalo se o komisi prevence kriminality. Pomoc

ohroženým dětem byla jednou z priorit strategie realizované v průběhu předchozích 15 let. V této době město Svitavy realizovalo desítky vlastních programů nebo projektů a finančně podpořilo projekty desítek partnerů. Mimo jiné iniciovalo a finančně podporoval vznik několika organizací nebo jejich poboček ve Svitavách. Výsledkem je otevřený systém služeb, jehož rozsah i vzájemné vazby jsou zmapovány na webu prevence (detailně lze zhlédnout v pdf na: [27](http://www.svitavy.cz/cs/m-5102-zprava-</p>
</div>
<div data-bbox=)

o-cinnosti-v-oblasti-prevence-kriminality-ve-svitavach-v-roce-2014/).

2. Pokud má být systém péče o ohrožené děti úspěšný, je nutné jeho jednotlivé části koncipovat jako služby komplexní, zahrnující činnosti tzv. péče, ale také prevence. Síť služeb v našem regionu zahrnuje služby krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé. Nespoléháme pouze na služby ve Svitavách, ale podporujeme také služby našich partnerů v širším regionu. Inspiraci čerpáme také z úspěšných programů nebo projektů okolních měst. Tento způsob práce zastřešuje tzv. Tým pro mládež, který je v gesci Střediska probační a mediační služby ve Svitavách. Zde se pravidelně setkávají zástupci systému péče o ohrožené děti z bývalého okresu Svitavy. Za současné legislativy se nám obdobný systém práce jeví jako optimální. Zásadním vkladem města Svitavy je koordinace systému prostřednictvím určeného pracovníka – koordinátora prevence kriminality. Tento model postupně úspěšně uplatňují také další města regionu. Domníváme se, že je velmi dobře přenositelný.

3. Zásadní přínos sítě služeb v našem regionu spočívá v jeho stabilitě, která je přímo úměrná jeho šíři i kvalitě. Další výhodou je posilování vzájemné spolupráce zapojených subjektů.

Miroslava Petříková, DiS.,

vedoucí dotačního oddělení, prevence kriminality a komunitního plánování,
Městský úřad Aš

1. Síťování v lokalitě, jako je Ašsko, je nezbytnou nutností. Poskytovatelů zde není mnoho, respektive dostupnost služeb je obtížnější a v mnoha případech najít pro ohroženou rodinu v tísní okamžitou pomoc je velmi těžké. Na Ašsku stavíme na spolupráci organizací, a to jak registrovaných, tak bez registrace (mimo zákon o sociálních službách). Tento režim je osvědčený a nevidíme jako rozumné vše strukturovat pod registrovanou sociální službu. Vnímáme jako ideální propojení sociálních služeb a služeb souvisejících. Je vhodné podporovat stávající systém síťování a vyvíjet snahy k rozšíření sítě služeb.

Mezi jednotlivými organizacemi se horizontálně i vertikálně šíří příklady dobré praxe. Nezanedbatelnou výhodou je nárůst příležitostí pro pomáhající pracovníky. V síti služeb nacházejí pracovníci svoje místo a navzájem se obohacují o profesní zkušenosti z předchozích organizací a služeb. V posledních 2 letech byl také významným přínosem systém finanční podpory realizované prostřednictvím minitendrů v gesci MPSV, který výrazně akceleroval rozsah služeb pro ohrožené děti na všech úrovních. Tento bezesporu velmi úspěšný program by měl pokračovat i v dalších letech.

Nevýhodou je absence systematické a dlouhodobé koordinace oblastí péče o ohrožené děti na místní úrovni. Na úrovni obcí třetího typu by se profesionalizace této práce určitě vyplatila. Obtížně vznikající služby nebude jednoduché udržet, natož rozvíjet a zkvalitňovat. Specifické znalosti a dovednosti z detašovaných pracovišť MPSV by bylo dobré přesunout blíže k zadavatelům služeb a tím i ke klientům – ohroženým dětem a jejich rodinám. Mnohem více energie by mohlo být také věnováno činností preventivním, jež jsou v konečném důsledku výrazně efektivnější a také levnější. S našimi kolegy a partnery věříme, že je mnohem efektivnější věnovat se více pomoci a méně kontrole...

2. Na Ašsku je potřeba síťování v širších souvislostech. Rozhodně je síťování nezbytné a je nutné reflektovat na aktuální potřebu ohrožených rodin. Je potřeba nastavovat individuální řešení v rámci stávající sítě dle aktuálních potřeb. Ohledně oblastí narážíme prioritně na nedostatek v startovacích bytech, podpůrných aktivit pro rodiny s dětmi ohroženými sociálním vyloučením (SAS, apod.). V Aši se velmi osvědčila spolupráce s Městským domem dětí a mládeže Sluníčko. Ředitelka DDM Eva Holečková je schopnou manažerkou a společně s OSVZ hledají řešení pro konkrétní klienty. Často narážíme na nedostatek odborných služeb, jako jsou logopedové, psychologové, apod.

Spousta doplňkových služeb vychází z potřeb OSVZ (OSPOD), z jejich popudu vznikly i kluby pro děti a mládež. V dnešní době máme již tři stupně pro děti ohrožené sociálním vyloučením. Jako další doplňkový prostředek se ukázaly asistentky, které cíleně pracují s dětmi, které doporučil právě OSPOD. Asistentky zajišťují doučování, doprovodnou činnost, snaží se podporovat osobní kompetence členů rodiny, apod. Podobné služby jsou velmi efektivní a přínosné. OSPOD síťování potřebuje prioritně a v Aši je hlavním koordinátorem nejen sociálních služeb. O doplňkových opatřeních na základě doporučení OSPOD rozhoduje Komise komunitního plánování. Tímto je zaručena legitimita celého procesu. Pokud je síťování na obcích dobře nastaveno, je následná práce souvisejících pracovníků (kraje i jiných subjektů) mnohem jednodušší. Podle mého pokud je dobře odvedena práce na obci, pak práce dalších má na čem stavět a mnohdy mohou vycházet z dobře zpracovaných podkladů. V tomto je

síťování zásadní. I kraj pak následně může využívat podklady pro své strategické plánování a případně toto může být vhodný podklad pro nastavení financování služeb.

3. Na tuto otázku jsem průběžně odpověděla v předešlých bodech. Ale ve stručnosti, pokud je dobře provedeno síťování a do systému jsou zapojeny všechny kompetentní složky (subjekty), jsme pak schopni operativně řešit každého klienta (ohroženou rodinu). Slabá místa jsou v nedostatku poskytovatelů. Je pravda, že minitendry MPSV nastartovaly zvýšený zájem o spolupráci, což vnímáme jako velmi přínosné a doufáme, že v těch aktivitách se bude pokračovat. Síťování rozhodně nevnímám jako problematické, hodnotím to spíše pozitivně a hlavně přínosně. Jsem ráda, že tyto snahy se dále rozvíjí a já je rozhodně budu podporovat a osobně se budu snažit rozvíjet spolupráci a aktivity v této oblasti.

Mgr. Jindra Šalátová,
programová ředitelka Sdružení SOS dětské vesničky

1. Organizace SOS dětské vesničky působí v několika regionech České republiky, zkušenosti tedy máme různé, od velmi pozitivních, tak po ty méně. Zejména v Karlovarském kraji je stále nedostatek odborníků, kteří se věnují oblasti ohrožených dětí.

2. Síťování vidím jako velmi nutné zejména v oblasti již zmiňovaných odborníků, např. psychologů, psychoterapeutů, speciálních pedagogů (logopedů, etopedů) atd. Prostupnost případných služeb je podporou pro komplexní pomoc ohroženým dětem a jejich rodinám.

3. Přínos síťování vidím v podpoře a aktivizaci všech subjektů, které se mohou podílet na práci s ohroženou rodinou, v rozšíření služeb a nabídky podpory, v rozvoji systému a zlepšení dostupnosti služeb. Vzhledem ke zjišťování nabídky dalších subjektů se snadno odhalí nedostatečně pokryté oblasti a tím vzniká prostor pro státní i nestátní organizace tato hluchá místa vyplnit. Slabá místa vidím právě ve vyplňování mezer v systému, kdy by bylo vhodné cíleně začleňovat do komunitních a strategických plánů případné financování nově vznikajících služeb.

Inspirace

Rodinné konference – nový přístup pro práci s rodinou

Rodina je základnou a expertem pro řešení svých témat a problémů a aktivní účast členů rodiny na jejich řešení má zásadní význam pro dosažení dobrých výsledků – takové je východisko nového přístupu k rodinám, které nabízí metoda „Rodinné konference“. Tuto metodu mohou už více než rok v praxi využít některé pracovníce oddělení sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) v rámci individuálního projektu ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV).

Podstata a historie metody

Rodinná konference vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině jako takové – metoda přináší pouze postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování a zdroje vedoucí k řešení, podporuje a zplnomocňuje rodinu (nukleární i širší) v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu to nejpřirozenější – sílu, možnosti a zdroje celé rodiny a širšího okolí, využívá tak přirozených vazeb komunity. Metoda rodinných konferencí vznikla na Novém Zélandě na konci 80. let 20. století jako alternativní přístup k problematice ohrožených dětí a rodin. Ke vzniku nového přístupu přispěla zejména tamější maorská komunita – původní obyvatelstvo ostrova, u nichž řešení obtížných situací dětí běžnými způsoby pomoci a sociální práce často selhávalo. Maori vychází kulturně i historicky z kmenového uspořádání, které pracuje s širokými rodinnými vazbami a silou komunity.

V 80. letech minulého století odborníci konstatovali zásadní nesoulad mezi službami poskytovanými této minoritě a jejich přirozenými potřebami a zvyklostmi a zároveň i zásadní kulturní a rodinné vykořenění maorských dětí umístěných v náhradní péči mimo rodinu. Řešením měl být zcela nový systém, který by respektoval maorské zvyky, tradice, hodnoty,

a zejména způsob tvorby rozhodnutí o dětech a vztazích v komunitě. Na tomto základě byly vyřčeny klíčové koncepty role široké rodiny (*whanau*) v životě dítěte – například: široká rodina je nejlepším expertem na řešení situace svých dětí; o dítě je nejlépe postaráno právě v rámci jeho široké rodinné sítě, aj.

Vláda Nového Zélandu následně, už v roce 1989, přijala zákon, který stanovil, že péče o děti je v první řadě soukromou záležitostí rodiny, až následně státu. Sociální pracovníci pak musí v první řadě hledat řešení (a případné umístění dítěte) v okruhu široké rodiny.

Tento přístup, který se uplatnil pro řešení problematiky všech ohrožených dětí po celém státě, přinesl velké pozitivní změny do celého systému péče, a proto inspiroval a následně vedl k rozšíření i v řadě dalších států a nyní i v České republice. Principy aktivizace rodinných vztahů, komunity a jejich zapojování do systému podpory a pomoci daleko překračuje kulturní hranice.

Příprava a průběh konference

Při přípravě rodinné konference je důležité zajistit, aby okruh lidí kolem dítěte byl co nejširší. Čím více lidí, tím více pohledů, porozumění a příležitostí přijít s nápadem či možnou pomocí. Konferenci pomáhá připravovat a organizovat nezávislý a nezaopatřený koordinátor – v metodě proškolený laik.

Cílem rodinné konference je najít řešení pro dítě, které se nachází pro ně v nějak nevhodné situaci. Konference začíná položením otevřené, jasně formulované otázky, která neobsahuje řešení a rodině ji klade pracovník OSPOD.

Ve druhé fázi konference rodina probírá informace, které se dozvěděla, a vypracovává společně **plán řešení** – přítomni jsou pouze rodinou pozvaní členové a děti. Sociální pracovník, ostatní odborníci ani koordinátor přítomni

nejdou, koordinátor zůstává nadosah. Rodina vypracovává plán, který je pro všechny přijatelný, realizovatelný, s rozpracovanými úkoly a způsoby kontroly průběhu realizace plánu.

Konference končí **představením plánu** a jeho **přijetím** sociálním pracovníkem OSPOD.

Pilotní projekt MPSV

Pro sdílení zkušeností a pilotní zavedení metody do českého prostředí jsme se na jaře 2014 obrátili na holandské kolegy z centrály pro rodinné konference Eigen Kracht (v překladu Vlastní silou), kteří mají s přístupem více než 15leté zkušenosti. Hlavním průkopníkem je Rob van Pagée a jeho kolegyně Hedda van Lieshout.

V průběhu jara a léta 2014 proběhlo o tématu rodinných konferencí po republice několik seznamovacích seminářů – zejména pro pracovníce OSPOD, zástupce krajů a odbornou veřejnost. Na základě zájmu konkrétních krajů a pracovišť OSPOD pak holandsští partneři proškolili na 50 sociálních pracovníků OSPOD z více než 35 pracovišť sídlících v osmi pilotních krajích.

V každém kraji pracuje jeden **administrátor** – profesionál v rámci pomáhajících profesí, který komunikuje o rodinách se sociálním pracovníkem OSPOD, přijímá žádosti o konference a odborně vede skupinu koordinátorů rodinných konferencí.

Pokud má **rodina** o uspořádání konference zájem, administrátor oslovuje **koordinátora**, což je laik vyškolený v metodě rodinných konferencí. Ten následně vstupuje do komunikace s rodinou a asistuje jí při přípravě konference samotné – vyhledává, kontaktuje a zve možné účastníky, vysvětluje jim průběh a cíl konference, pomáhá rodině zorganizovat prostory, občerstvení – to vše v součinnosti s rodinou, dětmi a jejich představou.

Konkrétní zkušenosti z praxe

Na následujících řádcích přinášíme záznam zkušenosti jednoho z koordinátorů, kteří se účastní pilotního projektu.

„Po setkání s mou krajskou administrátorkou jsem obdržel informace o rodině a začal s přípravou konference. Nejdříve jsem telefonicky kontaktoval

rodinu a domluvil se na osobní schůzce. Plný očekávání jsem navštívil rodinu v místě bydliště. Vysvětlil jsem roli koordinátora v přípravě rodinného setkání a představil metodu.

Matka dospívající slečny byla z této možnosti nadšená, otec však přistupoval k nové metodě nedůvěřivě. Po dvouhodinovém rozhovoru ale otec přístup změnil a začal aktivně spolupracovat. Navrhl místo konference, možné účastníky z rodiny a zaangažovaných blízkých lidí.

Později jsem přemýšlel, proč nastal ten zlom v přístupu otce k zorganizování konference. Myslím si, že počáteční bariéru vytvářela nedostatečná informovanost a zklamání ze systému, který mu v jeho problémech nedokázal pomoci. Myslím si proto, že je velmi důležité první setkání v rodině a podání informací o konferenci srozumitelným jazykem.

Po tomto setkání jsem kontaktoval všechny navržené členy rodiny a rodinné přátele a vysvětlil jim smysl jejich účasti na konferenci. Důležitá byla návštěva dcery ve výchovném ústavu – vlastní důvod pořádání celé konference. Rozhovor se šestnáctiletou slečnou, o jejíž přítomnost a budoucnost se jednalo, proběhl v přátelském tónu, vyjasnili jsme vše, co bylo důležité, a rozešli se plni naděje. Jako podpůrnou osobu si dcera vybrala vychovatelku z výchovného ústavu, se kterou měla výborný vztah.

A jak dopadla konference? Na úvod jsem všem vysvětlil celý průběh konference, dal slovo odborníkům, sociální pracovníci OSPOD a před opuštěním sálu pro soukromý čas rodiny kladl důraz na vytvoření pro všechny přijatelného plánu. Po dvou a půl hodinách nás s pracovníci OSPOD zavolali zpět. Plní očekávání jsme vešli do místnosti a uviděli na flipchartu vypracovaný plán rodiny.

Ono to funguje, řekl jsem si v duchu, rodinný kruh má velkou moc.“

MPSV vede a administruje aktivitu v současné podobě v rámci projektu až do září 2015, kdy bude dopady a výstupy pilotního projektu hodnotit a přizpůsobovat přístup našemu systému a prostředí. Ještě řada rodin tak bude mít šanci vyřešit své potíže vlastní silou.

Mgr. Klára Joklová,
koordinátorka projektu rodinných konferencí, MPSV

Reflexe

Přípravy náhradních rodičů

„Nemůžu zodpovědně říct, jestli mám být spíše adoptivním rodičem, nebo pěstounem, dokud nevím, o čem to přesně je. Je to, jako byste se mě ptali, jestli mám radši svíčkovou, nebo rajskou, když jsem ani jednu neochutnal a vy byste mi ukázali jen recept...“ (citace účastníka v jednom z krajů, kde probíhaly přípravy v systému PRIDE, březen 2014)

Představení přípravy v systému PRIDE (Parent Resources for Information Development Education):

PRIDE je součástí projektu MPSV ČR „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“. V rámci této dílčí aktivity byla v roce 2012 MPSV zakoupena licence k programu PRIDE, jenž představuje standardizovaný rámec pro odbornou přípravu a následnou podporu náhradních rodin. V průběhu roku 2013 byl program PRIDE adaptován na národní podmínky a prostřednictvím několika krajů pilotně ověřen realizací odborné přípravy náhradních rodičů. V červnu 2013 byl zahájen výcvik 20 českých lektorů programu PRIDE, který byl vedený dvojicí zahraničních lektorů z Nizozemí a Srbska. V roce 2014 proběhlo školení 4 master lektorů PRIDE a 12 nových lektorských dvojic PRIDE, které vždy tvoří náhradní rodič a odborník z oblasti náhradní rodinné péče. Do konce roku 2014 proběhlo 35 příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR. Zároveň proběhlo několik školení MiniPRIDE, kde byla odborná veřejnost seznámena s programem PRIDE, uceleným programem práce s žadateli o náhradní rodinnou péči.¹

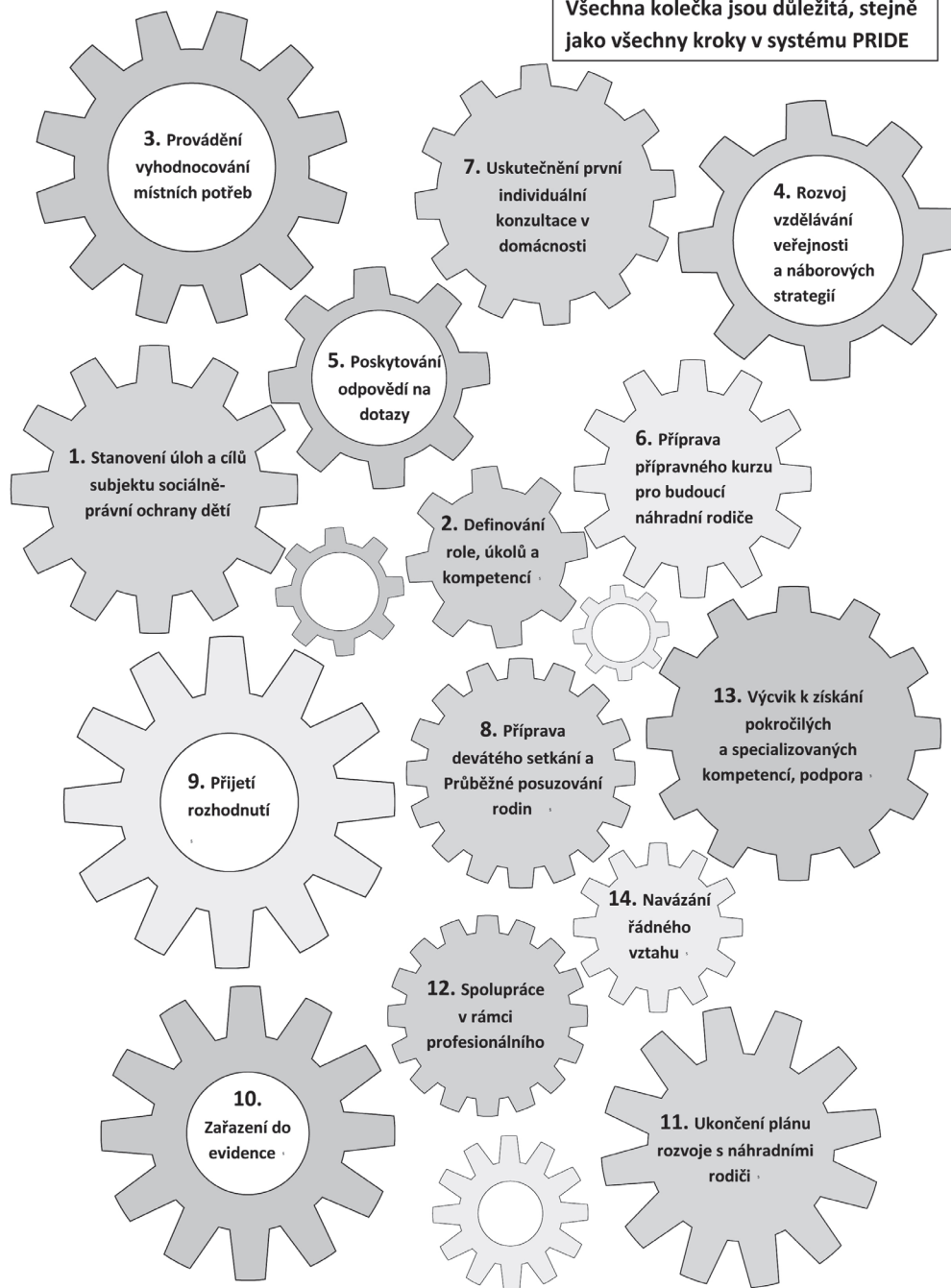
V roce 2015 probíhá další školení dvou skupin budoucích lektorů, celkem bude 12 nových lektorských dvojic. 10 krajů projevilo zájem vést přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči v programu PRIDE. Celkem by se mělo jednat cca o 50 příprav. Lektori PRIDE též zajišťují v rámci příprav PRIDE návazné školení pěstounů na přechodnou dobu.

Jako lektorka jsem vedla spolu se svou kolegyní Markétou Švejdovou (sociální pracovnící a maminkou 4 dětí, z nichž jedno se do rodiny dostalo díky adopci a jedno díky pěstounské péči) skupinu žadatelů o náhradní rodinnou péči ve Středočeském kraji od března do června 2014. I když jsem neodhadla zcela přesně, k čemu se zavazují, a navzdory časovému trysku, ve kterém se odehrál náš vlastní výcvik a zároveň lektorování skupiny žadatelů, jednalo se o zcela unikátní a pro mě samotnou převratnou zkušenost. Jako lektorka v dosavadních přípravách ve Středočeském kraji mohu také alespoň částečně (jsem lektorkou pouze v části dosavadních příprav) pro sebe porovnat oba systémy příprav budoucích náhradních rodičů. Nezanedbatelnou součástí výcviku budoucích lektorů v přípravách PRIDE bylo nadšení a nasazení jednotlivých budoucích lektorů i master lektorů, kteří tento výcvik vedli. Sami na sobě jsme tak vyzkoušeli, jak celý proces funguje, včetně skupinové dynamiky a vytváření vzájemných vazeb. Tyto vazby mohou po profesní stránce fungovat i nadále v rámci celorepublikové odborné spolupráce a síťování služeb.

Základem příprav v systému PRIDE je devět čtyřhodinových setkání, mezi setkáními je doporučen týdenní rozestup, který slouží k tomu, aby účastníci mohli vypracovat své

¹ <http://www.pravonadetstvi.cz/projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/klicove-aktivity-1/podpora-pestounske-pece/>

**Všechna kolečka jsou důležitá, stejně
jako všechny kroky v systému PRIDE**

domácí úkoly a promyslet si, co na přípravách zažili a jakou možnou změnu to v nich vyvolalo. Stěžejními tématy, která tvoří podstatu příprav, jsou: vazba, poruchy vazby, stabilita,

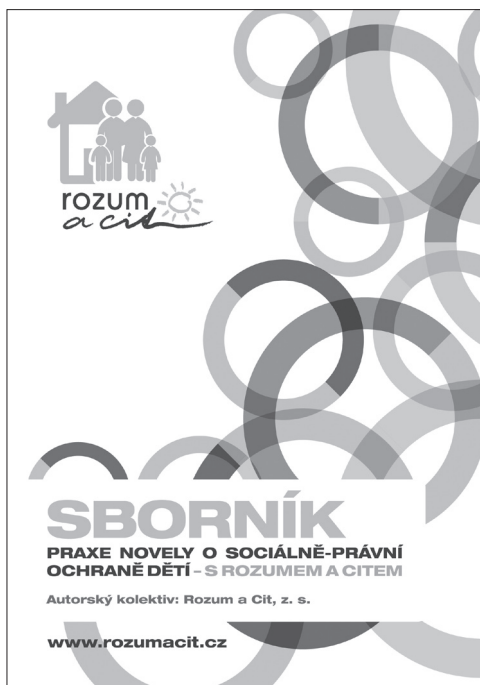
biologická rodina přijatého dítěte, rodinná kontinuita, identita, etnicita, výchova, týmová práce, příprava na změnu, orientace v systému NRP. Na svém rozvoji mohou účastníci

pracovat i díky množství materiálů shrnutých a předaných ve formě příručky. Tato příručka je cenným zdrojem informací, ke kterému se mohou vracet také v době, kdy už budou mít děti svěřeny do náhradní rodinné péče. Další část příprav probíhá během tří návštěv v rodinách účastníků, které lektoři uskuteční po třetím, šestém a devátém setkání. V bezpečném intimním prostředí mohou s účastníky individuálně pracovat i na tématech, která není vhodné otevírat ve skupině (např. vlastní životní ztráty).

Celý systém příprav se neustále vztahuje k pěti kompetencím:

- Chránit děti a starat se o ně
- Naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj
- Podporovat vztahy mezi dětmi a jejich rodinami
- Vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život
- Pracovat jako člen profesionálního týmu

K těmto kompetencím se vztahuje celý systém příprav budoucích náhradních rodičů, prokládaný zážitkovými cvičeními a videoukázkami. Účastníci příprav vědí, že na základě těchto kompetencí jsou lektory posuzováni, o naplňování těchto kompetencí lektori s účastníky hovoří průběžně, hodnotí jejich silné stránky a potřeby vztahující se ke kompetencím. Jedná se tedy o systém vzhledem k účastníkům „průhledný“, partnerský a spolupracující – týmový. Na závěr, většinou během poslední domácí návštěvy, mají účastníci možnost vyjádřit se k závěrečné zprávě lektorů a zhodnotit, případně přehodnotit, svůj záměr stát se náhradními rodiči. Mají také možnost zvážit, jaký typ náhradní rodinné péče (pěstounství, adopce či pěstounství na přechodnou dobu) zvolí. Své rozhodnutí mohou učinit zodpovědně také vzhledem ke skutečnosti, že v přípravách systému PRIDE jsou ve skupině společně vzdělávání žadatelé o všechny tři druhy náhradní rodinné péče (v naší skupině a paralelní druhé skupině ve Středočeském kraji bohužel nebyli přítomni žádní žadatelé o adopci, v ostatních skupinách, kde budoucí adoptivní rodiče byli přítomni, toto posouzení ocenili účastníci i lektoři).

Během příprav v systému PRIDE se také pracuje s širším sociálním okolím účastníků. Lektoři se s mnohými z nich setkávají během domácích návštěv, a mohou tak s nimi přímo diskutovat o jejich otázkách, názorech či obavách. Zvláště role lektora – náhradního rodiče je v tomto smyslu nezastupitelná a velmi přínosná. Účastníci si dále mohou přizvat své rodinné příslušníky, přátele, kolegy atd. na závěrečné deváté setkání, které se děje formou panelové diskuse. Panelisté (z řad lidí s osobní zkušeností s náhradní rodinnou péčí, např. zkušený pěstouni, biologičtí rodiče dětí umístěných do náhradní rodinné péče nebo dospělé děti, které v náhradní rodině vyrostly) odpovídají na otázky přímo.

Zcela jistě by si větší pozornost zasloužila příprava dětí, které vyrůstají v rodinách zájemců o náhradní rodičovství – účastníků příprav. Příprava dětí probíhá během domácích návštěv. Někteří lektoři zvolili v závislosti na věku dětí a jejich potřebách také skupinovou přípravu dětí během speciálního setkání určeného dětem, někteří pracovali se skupinou dětí odděleně během panelové diskuse.

Jednou z největších předností příprav v systému PRIDE je dle mého názoru skutečnost, že je možné využívat také skupinové dynamiky. Z účastníků se stává uzavřená skupina, která se schází pravidelně a dlouhodobě, skupinu vedou dva stálí lektori. Účastníci mohou pracovat na svém vývoji, mohou ale také sledovat vývoj ostatních účastníků ve skupině. Své názory mohou konzultovat, rozvíjet a měnit mezi sebou i spolu s lektory, lektor – náhradní rodič i druhý lektor, který je znalý v oblasti náhradní rodinné péče, jsou pro ně velmi důležitým zdrojem informací. Na svém vývoji mohou pracovat i díky mnoha zážitkovým technikám, do kterých se mohou ponořit a prožít si je v bezpečném, odborně vedeném, skupinovém prostředí.

Důvěra v proces a důvěra v samotné účastníky příprav je důležitým principem celého systému PRIDE. Podpora pozitivních změn, které každý z účastníků může učinit až do poslední části příprav, a respektující přístup lektorů dává možnost sledovat, zda účastníci jsou schopni změny, jež má přinést užitek především svěřenému dítěti. Schopnost otevírat témata do hloubky a pracovat s nimi buduje v účastnících důvěru v týmovou práci – to znamená, že jsou připraveni vzdělávat se dál a dobře spolupracovat s biologickými rodiči svěřeného dítěte, s pracovníky doprovázející organizace, s pracovníky OSPOD atd. Pochopení důležitých témat, o která v náhradní rodinné péči jde, se děje formou zážitku, technikami, které jdou do hloubky a vedou účastníky k reflexi svých dosavadních postojů. Díky tomu mohou lépe porozumět dítěti, které přijde do jejich rodiny s „kufříkem“ obtěžkaným dosavadními ztrátami.

Vzhledem k tomu, že náhradní rodiče jsou „pouze“ jednou částí systému náhradní rodinné péče – jedním kolečkem v celém soukolí, je třeba, aby dobře fungovaly i ostatní její části – systém začíná pracovat už od povědomí o náhradní rodinné péči ve společnosti, přes informování zájemců na pracovištích OSPOD, vstřícnosti a spolupráce a flexibility krajů, zvláště při posuzování žadatelů a zařazení do příprav, uzavírání příprav a spolupráce lektorů příprav s pracovníky kraje, zařazení schválených účastníků do evidence náhradních rodičů, dobré spárování dětí a budoucích náhradních rodičů, přípravu dětí na změnu, až po kontinuální odbornou a lidskou podporu dětí, náhradních rodičů i náhradních rodin jako celku a podporu dětí při jejich vstupu do samostatného života.

Velkým překvapením pro mě samotnou i pro řadu mých kolegů – lektorů byla skutečnost, jak dobře přijali účastníci závěrečné zprávy, které jsme o nich připravili. I když v nich kromě jejich silných stránek byla řada doporučení pro jejich další práci na sobě, přijali tyto zprávy jako pravdivé a podnětné, například s komentářem: „Jsem překvapená, jak dobře mě znáte, tohle bych čekala jen od své maminky.“ Věřím, že pokud se podaří přípravy v systému PRIDE rozšířit do všech krajů naší republiky a stane se z nich jedna ze systémových možností, jak dobře připravit budoucí náhradní rodiče na jejich roli, může i jedno z koleček (v systému náhradní rodinné péče) rozhybat celý stroj a posunout ho dopředu.

Mgr. Lucie Salačová,
lektorka PRIDE

Rozhovor

Možnosti a limity minitendrů při zajištění potřebných nedostupných služeb pro ohrožené děti a rodiny

Minitendr, slovo, které bylo v oblasti pomáhajících oborů a služeb v České republice téměř neznámé, začíná být skloňováno stále častěji. Dochází k tomu v souvislosti s péčí o ohrožené děti a rodiny. V zásadě se jedná o malou zakázku v konkrétní lokalitě, jejímž prostřednictvím se řeší neexistence důležité podpůrné služby konkrétním ohroženým rodinám. Jak funguje pilotní ověření realizace minitendrů v Moravskoslezském kraji? Jaké zkušenosti s nimi mají

OSPODy a jaké dodavatelé potřebných služeb? Přináší realizace minitendrů v rámci pilotáže jen výhody, nebo lze vnímat i jejich nevýhody?

Na tyto a další otázky odpovídají zástupkyně aktérů, které se realizaci minitendrů věnují. Konkrétně jde o dvě zástupkyně zadavatelů minitendrů z OSPOD a dvě zástupkyně dodavatelů služeb v rámci minitendrů.

Minitendry slouží k rozšíření nabídky služeb pro rodiny s dětmi

Mgr. Dana Moldrzyková
vedoucí OSPOD
Městský úřad Český Těšín

Když se řekne „minitendr“, co se vám vybaví?

Jde o dočasnou speciální nabídku služeb pro rodiny s dětmi, kterou významně podporuje MPSV. Pro nás jde o práce navíc (zejména při vyhledávání vhodných rodin a definování zakázky). Bezesporu jde ale smysluplnou šanci podpořit vznik potřebných služeb.

Co je podle vás smyslem minitendrů? K čemu slouží a jak?

Základním smyslem je nabídnout chybějící nebo stávající, ale finančně nedostupné služby. V zásadě slouží k rozšíření nabídky služeb pro rodiny s dětmi zprostředkováním dalších odborníků, kteří s rodinami pracují.

OSPOD v Českém Těšíně díky minitendrům zajišťuje:

- Služby specialistů: etoped – 15 osobám, právník – 3 osobám, psycholog – 5 osobám
- Doprovázení v NRP – 4 osobám
- Terénní práce s rodinou – 4 osobám

(V počtech jsou započítáni děti i dospělí, pokud jsou příjemci služby.)

Jak vaše pracoviště pracuje s minitendry?

Orgán SPOD v Třinci se do projektu aktivně zapojil. Služby v rámci minitendrů pro Třinec zajišťuje Centrum sociálních služeb Ostrava, obecně prospěšná společnost. Zapojení OSPOD do minitendru MPSV vzešlo z potřeby poskytnout rodinám, s nimiž OSPOD pracuje, službu odpovídající danému problému, a to službu, která není dostupná či nepokrývá stávající požadavky dostatečně nebo je pro klienty nedostupná pro úhradu. Výběr rodin, kterým byla prioritně služba poskytnuta, byl výsledkem diskuse mezi pracovníky se zohledněním akutnosti odborné intervence v rodině.

Kdo a jak se na realizaci minitendrů podílí?

Veškeré podklady a komunikaci s dodavatelem zajišťuji a zpracovávám já jako vedoucí oddělení SPOD. Následná realizace služby v dané rodině probíhá za koordinace vedoucí oddělení SPOD a klíčového pracovníka jako koordinátora případu.

Jak ovlivnila realizace minitendrů fungování vaší organizace?

Zvýšila se nabídka služeb pro klienty, která je dostupná, a koordinátor rodiny má ihned zpětnou vazbu.

Na území města Třince a 11 spádových obcí OSPOD díky minitendrům zajišťuje:

Služby specialistů (terapeuta, mediátora pro rodiče a děti z agendy OSPOD a pro děti v náhradní rodinné péči a jejich rodiny), kterých dosud využilo celkem 11 rodin (21 dětí).

Jaké jsou výhody minitendrů a proč?

Za přínos zajištění služeb prostřednictvím systému minitendru lze označit: možnost konkrétní formulace zakázky OSPOD a osobní kontakt s pracovníkem, rychlost intervence, dostupnost pro klienty, bezplatnost.

Jaké jsou naopak jejich nevýhody a proč?

Jako nevýhoda se mi jeví s minitendry související administrativní povinnosti, jako jsou například činnosti v souvislosti s poptávkou, vypracovávání harmonogramů a samotné objednávání klientů na terapeutická sezení.

Na co byste upozornila zájemce o využití minitendrů v praxi organizace?

Zájemce bych upozornila na skutečnost, že smlouvená služba je poskytována na určitou dobu a po jejím uplynutí neexistuje žádná návaznost.

Rozšířili jsme spolupráci s mnoha úřady SPOD**Mgr. Anna Lazecká, DiS.**

Manažerka sociálních služeb
Centrum sociálních služeb Ostrava

Když se řekne „minitendr“, co se vám vybaví?

Minitendr je soutěží účastníků rámcové smlouvy o jednotlivou dílčí zakázku. Cílem je vybrat uchazeče, který podá nejvýhodnější nabídku. S vybraným účastníkem je pak uzavřena smlouva na konkrétní dílčí zakázku. Dodavatelé nesmí v rámci dílčích zakázek nabídnout horší podmínky plnění, než uvedli v nabídce podané při zadávacím řízení na rámcovou smlouvu.

Co je podle vás smyslem minitendrů? K čemu slouží a jak?

Jde o dynamický nákupní systém v otevřeném řízení, který probíhá elektronickou formou a slouží k co nejrychlejšímu naplnění požadavků vycházejících z konkrétních potřeb rodin s dětmi.

Jak vaše pracoviště pracuje s minitendry?

Naše organizace je zapojena v rámci minitendrů do realizace veřejné zakázky „Pilotní ověřování služeb pro pěstounskou péči Moravskoslezský kraj – rámcová smlouva II“ části 1, 2 a 3.

Organizace si vytvořila základní tým, který se podílí každý svou rolí k naplnění veřejné zakázky od samotného vyhlášení zakázky v elektronickém systému, nastavení cen, plánování samotné realizace, jako je určení odborných pracovníků uvnitř organizace, navrhnout subdodavatele vně organizace, kteří by mohli být nápomocni, vytvoření ekonomické agendy, následně pak spolupráce s OSPOD, naplnění zakázky, zpětné vazby jak od rodin, tak pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a také samotných pracovníků – realizátorů zakázky.

Kdo a jak se na realizaci minitendrů podílí?

Do samotné realizace byli zapojeni pracovníci jednotlivých služeb v rámci CSSO, jako je Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, Rodinná poradna, úsek náhradní rodinné péče, ze subdodavatelů Fond ohrožených dětí, Dobrá rodina, advokát pro právní služby apod. a také jsme využili externí pracovníky na dohodu o provedení práce.

Jak ovlivnila realizace minitendrů fungování vaší organizace?

S veřejnou zakázkou takového rozsahu, která šla napříč celou organizací, se CSSO setkala prvně. Byl to pro nás nový fenomén, se kterým jsme museli pracovat a který nás v mnohém obohatil. Rozšířila se spolupráce s mnoha úřady SPOD, organizacemi i jednotlivci v rámci kraje, dostali jsme se více do povědomí široké veřejnosti a také více jsme zakusili tlak tržního systému v sociálních službách. Došlo rovněž ke zvýšení pracovních nároků na jednotlivé pracovníky v hodinové dotaci, cestování a komunikaci ve všech směrech.

Jaké jsou výhody minitendrů a proč?

V krátké době pomocí minitendrů může služba

Díky minitendrům zajišťujeme:

- Terénní práci 10 rodinám pro OSPOD Karviná, Hlučín a Bruntál.
- Podporu osob pečujících v příbuzenské NRP pro OSPOD Bílovec a Ostrava v aktuálním počtu 25 rodin.
- Služby specialistů pro OSPOD Odry, Trinec, Ostrava, Frýdlant nad Ostravicí a Hlučín. Jde zejména o zajištění služeb v terénu (terapeut, psycholog, právní služby a mediace pro rodiče a děti z agendy OSPOD jednotlivých úřadů). V současné době máme započaté práce v 18 rodinách a dvou případových konferencích.

reagovat na potřebnost rodin, vzájemné poznání a zvýšení spolupráce mezi všemi subjekty i mezi pracovníky samotnými. Úřadům OSPOD může rozšířit nabídku potřebných služeb a rodinám v mnohém odlehčit. Zpětná vazba ze strany rodin s dětmi a rovněž se strany úřadů OSPOD bývá pozitivní.

Jaké jsou naopak jejich nevýhody a proč?

Organizace neví, jaké typy zakázek a jaké konkrétní potřebnosti minitendrů budou vyhlášeny, proto není možné se předem personálně připravit. Rovněž časové omezení samotné realizace je pro rodiny nevyhovující, protože nějakou dobu trvá, než si pracovníci a členové rodiny k sobě najdou vztah postavený na důvěře a otevřené spolupráci, převážně pak, když jsou v rodinách děti. Vstoupení do rodin, navázání si vztahu a náhlé opuštění „započaté práce“ není tím nejlepším, co rodiny potřebují.

I když pracovníci OSPOD v rámci dalšího vyhlášení VZ zadají pokračování podpory, na základě dobrých výsledků v konkrétních rodinách, vysoutěžit tendr již nemusí tatáž organizace, která s rodinou pracovala, tudíž do rodin s dětmi opět vstupují cizí lidé a nově navazují vztahy a samotnou spolupráci.

Nejde o provázanou systémovou podporu, tudíž i výsledek ne vždy naplňuje všestranné očekávání. Tento projekt bych si dokázala představit jako víceletý, tudíž i výstupy z jednotlivých zakázek by byly lépe uchopitelné, měřitelné.

Na co byste upozornila zájemce o využití minitendrů v praxi organizace?

Je dobré si předem připravit určitou strategii k naplňování zakázek, aby nedocházelo k prodávám od vyhlášení minitendrů k samotné realizaci služby. Dobře si naplánovat hodiny přímé i nepřímé práce, počítat s nemožností realizace, jako je nespolupracující rodina, nemocnost

v rodinách, ale také i dlouhodobá nemocnost u odborných pracovníků, a počítat se zástupem. Nastavit si předem metodiku tak, abychom mohli pružně reagovat na změny, veškeré záznaky vztahující se k rodinám i výkaznictví a zřehlednit si tak práci od samého počátku realizace zakázky až po její ukončení.

Minitendry ovlivnily naše organizační uspořádání

Mgr. et Ing. Romana Bělová
náměstkyň pro sociální práci
Slezská diakonie

daří, vzhledem k administrativním procesům spojeným s minitendry, plně naplňovat, je věcí názoru a možná i dalších zkušeností. Smyslem minitendrů by z jejich podstaty mělo být také to, aby bylo možno vysoutěžit poptávané služby za co nejvýhodnějších podmínek, ale tak, aby byla zachována kvalita.

Jak vaše pracoviště pracuje s minitendry?

Naše organizace je zapojena v rámci minitendrů do realizace veřejné zakázky „Pilotní ověřování služeb pro pěstounskou péči Moravskoslezský kraj – rámcová smlouva II“ části 1 a 2 a také do stejné zakázky realizované v části 1 pro Zlínský kraj. Minitendry v oblasti SPOD jsou jediné, se kterými pracujeme. V oblasti sociálních služeb se tento nástroj nevyužívá.

Slezská diakonie má mnohaleté zkušenosti s podporou rodin v nepříznivé sociální situaci, a to v rámci poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Bylo pro nás proto poměrně přirozené zapojit se zejména do části 1 zakázky, tedy Rozvoj služeb působících preventivně proti odchodu dítěte z původního rodinného prostředí. V roce 2015 jsme se zapojili v Moravskoslezském kraji i do části 2, zaměřené na podporu v oblasti náhradní rodinné péče.

Kdo a jak se na realizaci minitendrů podílí?

Slezská diakonie je velkou organizací, která řeší širokou škálu sociálních služeb a služeb v oblasti SPOD. V rámci své organizační struktury je pro realizaci minitendrů vyčleněn tým pracovníků, kteří zajišťují administraci zakázky, koordinují přímou práci s rodinami, jsou v kontaktu s příslušnými OSPODy měst. Dále jsou do týmu zapojeni pracovníci zajišťující přímou práci. Protože máme v organizaci jednu právní subjektivitu, zpracováváme všechny minitendry z ústředí Slezské diakonie – tedy nabídku

Když se řekne „minitendr“, co se vám vybaví?

Vybaví se mi systém, ve kterém se musíme pohybovat, abychom měli příležitost zapojit se do aktivit v oblasti SPOD a řešit inovativně některé potřeby, které ve vztahu k rodinám z toho vyplývají. Vybaví se mi také slovo soutěž a do určité míry slovo nejistota.

Co je podle vás smyslem minitendrů? K čemu slouží a jak?

Smyslem minitendrů by mělo být poskytnout nástroj k tomu, aby dodavatelé mohli nabídnout své služby, inovativní přístupy a zkušenosti při řešení situace rodin v oblasti SPOD a náhradní rodinné péče. Do jaké míry se to

do rámcové smlouvy a dále jednotlivé dílčí nabídky v minitendrech řeším já jako statutární zástupce organizace.

Jak ovlivnila realizace minitendrů fungování vaší organizace?

Jak jsem již zmínila výše, Slezská diakonie realizuje více než 100 různorodých sociálních služeb a dalších aktivit, proto realizace minitendrů neměla zásadní dopad, co se týká objemu aktivit. Měla však dopad na organizační uspořádání a na způsob zajišťování finančních zdrojů. Abychom se mohli do minitendrů zapojit, bylo nutno zpracovat nabídku pro rámcovou smlouvu, ve které je zahrnuto maximálně 5 poskytovatelů, kteří splní kvalifikační a profesní předpoklady a nabídnou nejnížší ceny. Poté jsme se potřebovali zaregistrovat do elektronického zakázkového systému Gemin, což vyžadovalo zajištění elektronického podpisu oprávněné osoby. Nevýhodou tohoto systému je vázanost certifikátů na konkrétní počítač.

Jaké jsou výhody minitendrů a proč?

Jako výhodu minitendrů vnímám možnost „otestovat“ aktivity a služby, které jsou pro rodiny v agendě SPOD potřebné. Zejména v oblasti náhradní rodinné péče je to příležitost, jak ověřit některé vize a myšlenky, které se s rozvojem náhradní rodinné péče pojí. Vidím jako důležité, aby byla po realizaci minitendrů provedena kvalitní analýza aktivit, které byly v minitendrech poskytovány, a následně na to navázala strategie rozvoje služeb v oblasti SPOD s důrazem na kontinuitu jejich financování. Výhodu také spatřuji v úzké spolupráci s OSPODy zapojených měst a možnost společně řešit situace, které v průběhu práce s rodinou vznikají. Spolupráce při řešení podpory rodině je klíčovým prvkem.

Jaké jsou naopak jejich nevýhody a proč?

Nevýhodou v oblasti poskytování služeb SPOD je vazba na nejnížší cenovou nabídku – tedy může docházet k tlaku na přílišné snižování cen, což může ohrozit kvalitu práce s konkrétními rodinami. Další problematickou oblastí je zajištění kontinuity práce s rodinou či jednotlivci. V rámci minitendrů přicházejí situace, kdy v prvním období pracuje s rodinou organizace,

Slezská diakonie díky minitendrům zajišťuje:

- Rozvoj služeb působících preventivně proti odchodu dítěte z původního rodinného prostředí
- Podporuje aktuálně 27 rodin v Moravskoslezském kraji (26 rodin ve Frýdku-Místku a 1 rodinu v Českém Těšíně) a 1 rodinu ve Zlínském kraji

Jde o tyto konkrétní služby:

Terénní služby v rodinách v oblasti posilování rodičovských kompetencí ve výchově, posilování rodičovských kompetencí ve školní přípravě dětí, finanční a dluhové poradenství, řešení oblasti bydlení, zaměstnávání, podpůrné pedagogické vedení pro děti, poskytování podpory dítěti, podpora a zajištění častějších kontaktů mezi matkou a dítětem v ústavní péči, spolupráce a komunikace se školou, lékaři a dalšími odborníky a spolupracujícími subjekty.

Dále pak realizuje aktivitu Rozvoj nových metod a pilotáž v oblasti odborného poradenství, doprovázení, respitních služeb a vzdělávání, v jejímž rámci poskytuje podporu osobám pečujícím v NRP, včetně doučování dítěte (1 rodina v obci Frýdlant nad Ostravicí).

kteřá v následujícím období minitendr nevyhraje a „navazuje“ na ni jiný poskytovatel. Pro udržení vazby s rodinou (kteřá si většinou složitě zvyká na nové osoby přicházející do jejího prostředí) je to velmi rizikový faktor.

Pro poskytovatele služeb přinášejí minitendry určitou nejistotu v oblasti personální i finanční, a to proto, že poskytovatel nemůže dopředu odhadnout, v jakém objemu se budou minitendry vyhlašovat, pro jakou oblast a kdo minitendr vyhraje. Je tedy složité personálně plánovat, resp. pružně reagovat na to, když minitendr realizujeme, nebo ne. Zároveň se stále v celém procesu prolíná administrativní náročnost celého procesu – od podání nabídky, uzavření rámcové a následně dílčí smlouvy, až po vyúčtování. Protože do administrativního procesu vstupuje MPSV a jeho regionální koordinátoři, stává se proces dojednávání podmínek poměrně zdlouhavý.

Jedním z problematických bodů nastavování minitendrů je tlak ze strany poptávajících OSPODů na vysoký počet poskytnutých hodin ve velmi omezeném časovém úseku. Stává se to pak pro dodavatele z hlediska personálního a organizačního zajištění velmi komplikované.

Na co byste upozornila zájemce o využití minitendrů v praxi organizace?

Ráda bych zmínila především důležitost vzájemné komunikace, jak vůči OSPODům za-

pojených měst, tak směrem k regionálním koordinátorům, a to zejména v průběhu realizace minitendru, kdy se může vyskytovat řada překážek a oblastí k řešení. Včasná a otevřená komunikace pomáhá předcházet různým situacím.

Ráda bych také upozornila na to, že je vhodné spolu s OSPODy přemýšlet o vhodných oblastech pro realizaci v rámci minitendrů a přinášet podněty z praxe a potřeby identifikované při práci s rodinami.

Metodický návod

Kontakt dítěte žijícího v NRP s biologickou rodinou. Vybrané otázky¹

Téma biologické rodiny dětí žijících dnes v rodině náhradní bylo a je citlivým tématem snad pro všechny, kteří jsou v něm zaangażováni. Před dvěma lety se změnil zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který posílil práva biologických rodičů a který vede náhradní rodiče, aby dětem kontakt s rodiči umožňovali.

Bohužel ale různí odborníci, různá oddělení sociálně-právní ochrany dětí a různé podřídné organizace se chovají velmi odlišně v rámci tématu umožňování kontaktu dítěte s jeho vlastní rodinou, zákon si vykládají odlišně. Tato různorodost pak způsobuje silné emoce na obou stranách, nepochopení, vede k boji prostřednictvím soudů. Je důležité upozornit, že není divu. Představme si sociálního pracovníka s 20letou praxí, který pomáhal náhradním rodinám v minulosti ještě za společně dodržovaného nepsané úzu: dítě umístit co nejdál od vlastní rodiny, aby mělo šanci mít klid a nezažívalo stres a mohlo navázat nové rodinné vztahy. Děti se tak umísťovaly do vzdálených dětských domovů, ke vzdáleným náhradním rodinám, kořeny se zpřetrhávaly. Před několika

lety se začala situace měnit, většina neziskových organizací pečujících o náhradní rodiny (ale i někteří pracovníci OSPOD) přicházela s informacemi, že děti na své rodiče myslí, že jim zůstávají v hlavě a je třeba téma odtabuizovat a dát jim šanci pochopit svůj rodinný příběh. Se změnou tohoto přístupu se začal měnit i přístup ke kontaktům mezi těmito dětmi a jejich rodiči. Přibýlo asistovaných kontaktů, dobrých i špatných zkušeností. Výše uvedený pracovník s 20letou praxí se také musí měnit a ke své změně potřebuje zažít na vlastní kůži, že změna v přístupu byla k dobrému, že se kontakty dětí a rodičů daří a dětem prospívají, stručně lze říci, že v tom potřebují vidět smysl. **Potřebují věřit, že se to opravdu děje v zájmu konkrétního dítěte.** Jenomže ne vždy zažívají tento úspěch. Je pro ně pak velmi těžké zažívat v posunu tématu (ke kontaktům mezi dětmi a vlastními rodiči) pocít smyslu a zároveň vést náhradní rodiče ke stejnému postoji. Obtížnost se pak násobí. Existuje i druhý extrém: pracovník si vysvětlí zákon tak, že kontakt musí být realizován, kontroluje si kolonku v individuálním plánu dítěte (není-li vyplněno, že se dítě s rodiči styká, tak

¹ Text je převzat a upraven ze Sborníku příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče (dále „Sborník“).

odteď začne). Dokonce takový pracovník tvrdí, že biologický rodič má větší práva než náhradní rodič. Pak dojde k situacím, kdy pěstounovi řekne, že i kdyby se rodič objevil přede dveřmi o půlnoci a dožadoval se kontaktu se svým dítětem, je pěstoun povinen dítě vydat i přesto, že dítě pláče, rodiče se bojí a jen při zmínce potenciální návštěvy vykazuje signály traumatizace. **Pěstoun se pak spolu s dítětem cítí opuštěn, chce dítě ochránit, respektovat jeho strach a nedostává se mu podpory.** Z tohoto náhradního rodiče se pak stává v obecné rovině odpůrce kontaktu, dochází k soudním prím, atd.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje k vydání Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče, kde jsem coby autor napsala kapitolu 14. *Biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči.*

Pro tento článek jsem ze Sborníku vybrala ty části kapitoly právě z toho důvodu, že panuje zmatek a nejasnost, jak realizovat kontakty, zda je konat, kdo má jaké právo. Vybrala jsem tak 2 inspirace, které mohou pomoci pracovníkům nastavit si jasný systém rozhodování / systém kritérií pro nastavení vhodného kontaktu dítěte s jeho vlastní rodinou.

První inspirací je souhrn kritérií vycházejících ze zahraniční zkušenosti a druhou inspirací je grafické schéma míry kontaktu.

Poznámka: Vybrané části původní kapitoly ze sborníku jsou pro účel tohoto článku kombinovány různorodě, některé staté vyjmuty a něco nového doplněno. Protože článek je též ochutnávkou kapitoly ze Sborníku, jsou zde ponechány původní odkazy na citace. Důležité je upozornit, že jak kapitola ze Sborníku, tak tento článek využívají již hotový text příručky vzniklé ještě před tvorbou a vydáním Sborníku. Jde o vydanou příručku „Kontakt dítěte žijícího v NRP s biologickou rodinou“ (2014). Vlastník práv Velký vůz Sever a autorka poskytli licenci k použití některých částí zmíněného textu bez nutnosti citací (jak do Sborníku, tak pro účely tohoto článku).

Inspirace první: Kritéria pro stanovení míry a formy kontaktu

Po odloučení dítěte od jeho biologické rodiny nastává nejistota. Změní rodič svou životní situaci k lepšímu a za čas bude schopen se o dítě

starat? Je-li dítě delší dobu v alternativní péči, víme, co je s jeho biologickou rodinou? I když se pohybujeme na nejisté půdě, musíme se domluvit, jaký typ kontaktu je pro dítě nejvhodnější. Nejlepší variantou rozhodnutí je týmové rozhodnutí mezi pracovníky NRP, pracovníky OSPOD, pracovníky sociálních služeb majících v péči biologického rodiče, náhradními rodiči, biologickými rodiči a nesmíme zapomenout na názor a přání dítěte. Následující otázky (Taplin, 2013) jsou inspirativním vodítkem, jakou míru a formu kontaktu nastavit. Podle dohody mezi zúčastněnými a podle vyhodnocení již proběhlých kontaktů je možné míru i formu měnit podle potřeby.

- Jaký je **účel** kontaktu? Je **cílem** návrat dítěte do biologické rodiny?
- Jak silný je **vztah** mezi dětmi a jejich vlastními rodiči?
- Jaká jsou **bezpečnostní rizika** kontaktu pro dítě?
- Jaká jsou **přání dítěte** ohledně kontaktu? Jak na možnost kontaktu reaguje?
- V jaké **vývojové fázi a psychické kondici** se dítě nalézá?
- Jakou **podporu** dostávají **pěstouni**?
- Jakou **podporu** dostává **vlastní rodič**?
- Jakou **podporu** dostává **dítě**?
- Jak **reagují vlastní rodiče** na možnost setkávání?
- K jakým **změnám ve vztahu došlo** od posledního setkání mezi dítětem a rodičem?
- Jak moc a zda návštěvy vlastního rodiče **narušují bezpečnou životní rutinu dítěte** (například dlouhá cesta na setkání, adaptační fáze připoutání k pěstounům, aj.)?
- Zvažuje se do budoucna **kontakt s širším příbuzenstvem**?
- Existuje již „**mentální kontakt**“ dítěte s biologickou rodinou?
- **Kde** se návštěvy uskuteční?

Na všechny zmíněné otázky je třeba odpovědět a dle toho nastavit (anebo možná i nenastavit) vhodný kontakt. **Za nejdůležitější považujeme zodpovědět si první otázku – jaký je účel/cíl kontaktu?** Jinak bude vypadat styk, když se plánuje návrat dítěte do své původní rodiny (s největší pravděpodobností bude větší frekvence, intenzivnější podpora a pomoc biologickému

rodiči, aby to zvládal, možná i terapeutická práce s pěstouny/dítětem pro postupné ukončování rodinného vztahu, možná půjde o delší a delší návštěvy dítěte u rodiče bez přítomnosti pěstouna, atd.), od styku, kdy se jedná o občasné setkání (často u nespolehlivého rodiče, který se jednou za čas objeví, pak na několik měsíců zmizí). Tento typ kontaktu bude mít asi nižší frekvenci, možná i délku jednotlivých setkání, možná pěstoun bude důležitým členem těchto setkání, protože dítě v něm bude potřebovat oporu.

Za druhou nejdůležitější otázku považujeme tu čtvrtou, týkající se na přání dítěte. Pozor na přílišný pocit vlastní moudrosti a expertnosti pracovníků, kteří někdy říkají, že kontakt dítěti vždy prospěje, a děti k takovému kontaktu tlačí i proti jejich vůli. Pamatujeme, že závažná rozhodnutí o vztahu rodiče s dítětem musí brát na zřetel přání/názor dítěte. Jak asi dopadne kontakt, kam je dítě tlačeno proti své vůli, rodiče vidět nechce (někdy je i nenávidí), bojí se ho, dokonce má zkušenost z minulých kontaktů s manipulací rodičem nebo dokonce jeho vyhrožováním, má zkušenost, jak rodič vyhrožoval pěstounovi. Dítě má právo na respekt svého názoru, vždyť jde přece o jeho život a jeho vztahy. Na druhou stranu se zase setkáváme s příběhy dětí, které touží po setkání s rodiči, ale nejsou vyslyšeny, protože dospělí okolo si myslí, že by to nebylo vhodné.

Naše doporučení je – dbejte názoru dítěte na kontakt a zařazujte ho do vyhodnocení zájmu dítěte. Zájem dítěte není jenom výsledkem posouzení odborníků/pracovníků, ale kombinací tohoto podrobného posouzení společně s názorem a přáním dítěte. Není-li na vás takové rozhodnutí, je věcí soudu, snažte se soudci dodat zjištěný názor dítěte, prokážete tak dítěti cennou pomoc.

Inspirace druhá – Pyramida míry a způsobu kontaktu dítěte s biologickým rodičem (schéma)

Následující pyramida jednoduše strukturuje intenzitu vztahů dítěte s biologickým rodičem. Začínáme vždy základnou (dolním patrem), pokračujeme středem (prostředním patrem) a končíme vrcholem (horním patrem).

Zachování tohoto směru je podmínkou dobře navázaného vztahu a větší bezpečí pro dítě.

Pokud se nebudeme dostatečně věnovat nižším patrům, nepodaří se dobře navázat vztah (vrchol pyramidy). Pyramida dává také návod, jak hluboký kontakt dítěti poskytnout. Ne každé dítě může dojít na vrchol pyramidy. Dolní patro pyramidy je však pro všechny v náhradní rodinné péči povinné.

Pyramida je vodítko, do jaké míry se informacím, hledáním rodinných kořenů či kontaktům věnovat. Klíčem je rozhodnout se, jakého vztahu nebo kontaktu chceme dosáhnout.

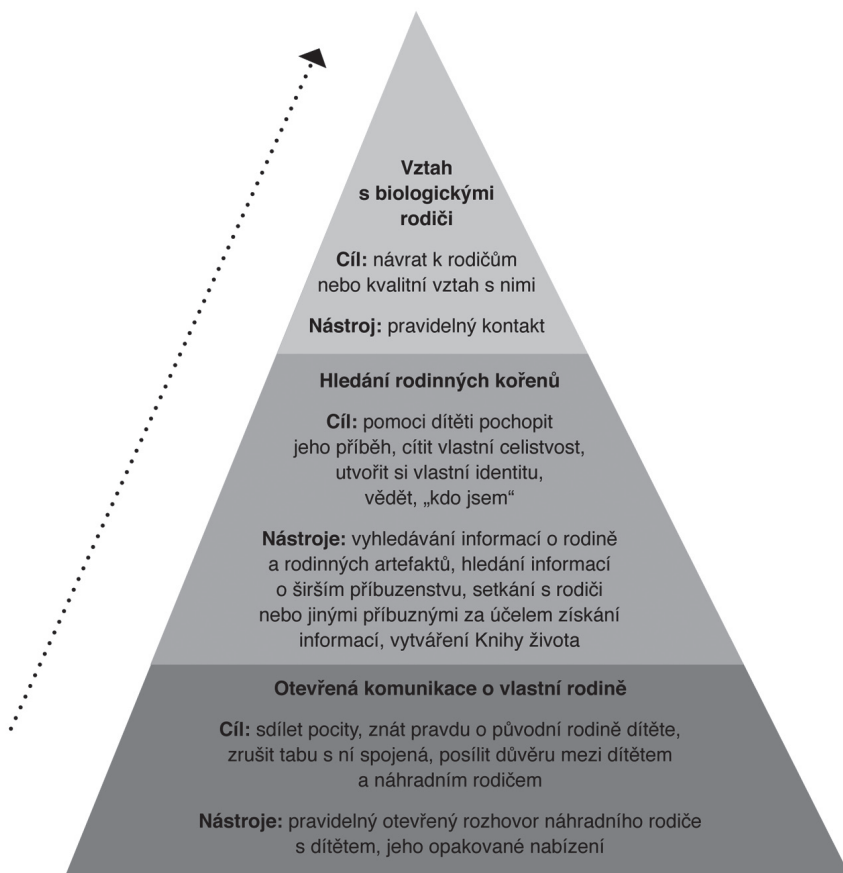
Existuje-li možnost, že se dítě do biologické rodiny vrátí nebo že pravidelný kontakt s vlastním rodičem bude pro dítě prospěšný (i bez návratu do biologické rodiny), snažíme se o postup všemi patry pyramidy zespod nahoru.

Existuje-li nějaká překážka, například biologický rodič nežije nebo dítě nadále odmítá, dítě v minulosti týral a to je při zmínce o něm stále traumatizované, zůstáváme v nižších patrech pyramidy. S největší pravděpodobností se do výstupu na vrchol nepustíme. Můžeme však dítěti poskytnout příležitost potkat se s ostatním příbuzenstvem, poznat sourozence, poslechnout si rodinné historky a vše, co mu pomůže pochopit jeho příběh, dotvořit jeho pravou identitu. Mluvíme teď o prostředním patře pyramidy. Sem patří i ojedinělá setkání s vlastním rodičem, kdy nejde o navázání vztahu, ale o získání informací o rodiči. Ani toto prostřední patro pyramidy nemusí být vždy naplněno.

Můžeme zůstat v dolním patře komunikace o rodině, buď z důvodu absence jakýchkoli identifikačních údajů o biologické rodině (například anonymní adopce, babybox), nebo kvůli negativnímu postoji dítěte k informacím o rodině vůbec.

Do výstupu do dalších pater se nepouštíme ani tehdy, pokud ještě náhradní rodič k tomuto kroku nedozrál. Dítě má mít v pěstounovi/osvojiteli oporu, takže zralost postupovat výš by měla být vzájemně sladěna. Bude-li pracovník nutit náhradní rodinu k pravidelnému kontaktu s biologickým rodičem (kterého dítě například šest let nevidělo) a pěstoun se ještě nesmířil ani s tím, že by měl s dítětem o jeho biologické rodině otevřeně a věcně mluvit, pak se takový kontakt jen stěží podaří udělat bezpečný. Je ale třeba dávat pozor na to, aby pěstounovi

PYRAMIDA INTENZITY KONTAKTŮ DÍTĚTE S BIOLOGICKÝM RODIČEM

jeho nepřipravenost na kontakt nesloužila jako dlouhodobé alibi.

Při zvažování kroků ohledně kontaktování biologické rodiny dítěte si nejprve zvolte prozatímní cíl bezpečný pro dítě a začněte na základně pyramidy. Je-li cíl výše než základna nebo si dítě samo žádá více než jen komunikaci o vlastních rodičích, přejděte do prostředního patra. Stále sledujte prožívání dítěte, vyhodnocujte jeho reakce na dodané informace o biologické rodině. Ve špičce pyramidy se ocitne menšina dětí v náhradní péči, nejčastěji v případech příbuzenské péče nebo v případech přechodného umístění dětí v náhradní rodině s reálnou vizí návratu.

*Mgr. Veronika Uhlířová,
psycholožka a psychoterapeutka,
ředitelka organizace Velký vůz Sever, z. s.*

Použitá literatura:

UHLÍŘOVÁ, V. 2014. *Kontakt dítěte žijícího v NRP s biologickou rodinou*. Nový Bor: Velký vůz Sever.

TAPLIN, S. 2005. *Is all contact between children in care and their birth parents 'good' contact?* [online]. Ashfield: Centre for Parenting & Research NSW Department of Community Services. [3. 12. 2013]. Dostupné z <http://www.community.nsw.gov.au>

Zpráva

Vzdělávací semináře projektu

Vzdělávací semináře jsou realizovány v rámci projektu „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené rodiny a děti“ a jsou financovány z Evropského sociálního fondu – OP LZZ a příspěvku ze státního rozpočtu. Vzdělávací semináře si kladou za cíl seznámit pracovníky a pracovníce OSPOD a pracovníky s pověřením k SPOD a poskytovatele služeb pro rodiny a děti s aktuální situací transformačního procesu v souvislosti s přijatou novelou sociálně-právní ochrany dětí v roce 2012 a zároveň je informovat o v praxi realizovaných krocích v péči o ohrožené rodiny a děti.

Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany

Témata pětidenního semináře zahrnují Standardy SPOD pro OSPOD, Vyhodnocování a IPOD, Spolupráce OSPOD se sítí služeb, Cesta dítěte systémem NRP, PRIDE. Školení jsou poskytována bezplatně a jejich účastníkům je poskytováno celodenní občerstvení a v případě potřeby i ubytování v místě konání školení.

Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníky osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a poskytovatelů služeb pro rodiny a děti

Témata pětidenního semináře zahrnují Standardy SPOD pro PO k SPOD, Vyhodnocování a IPOD, Spolupráce OSPOD se sítí služeb, Cesta dítěte systémem NRP, PRIDE. Školení jsou poskytována bezplatně a jejich účastníkům je poskytováno celodenní občerstvení a v případě potřeby i ubytování v místě konání školení.

Kontakt:

E-mail: alena.pecinova@ekomonitor.cz

E-mail: klara.kanska@ekomonitor.cz

Tel.: 606 730 325

Tel.: 602 141 508

Webová stránka:

<http://www.pravonadetstvi.cz/aktuality/skoleni-z-oblasti-socialne-pravni-ochrany-deti.html>

Název školení	Termíny školení	Místo školení
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a poskytovatelů služeb pro rodiny a děti	29. 6. – 3. 7. 2015	Plzeň, Hotel Central
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky OSPOD	29. 6. – 3. 7. 2015	Brno, hotel Prometheus
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a poskytovatelů služeb pro rodiny a děti	27. 7. – 31. 7. 2015	Pardubice, Penzion Šenk
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky OSPOD	24. 8. – 28. 8. 2015	Ostrava, hotel Vista
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky OSPOD	14. 9. – 18. 9. 2015	Ústí nad Labem, Interhotel Bohemia
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky OSPOD	14. 9. – 18. 8. 2015	Brno, hotel Prometheus
Akreditovaný vzdělávací seminář pro pracovníce a pracovníky OSPOD	21. 9. – 25. 9. 2015	Praha, Hotel Populus

Analýza

Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti

Zjistit, jak funguje systém péče o rodiny a děti, vyžaduje provedení komplexních analýz, které se zaměří na všechny služby, jejich dostupnost, postavení a provázanost jednotlivých aktérů systému. Jedna z takových analýz proběhla v minulém roce z podnětu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a byla zveřejněna pod názvem *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* (SocioFactor, 2014, 870 s.).¹ Analýza si kladla za cíl vytvořit obraz systému péče o zmíněné kategorie osob s ohledem na dostupnost stávajících služeb, které fungují v rozdílných systémech (sociální, školský, zdravotnický atd.), na působení služeb pro rodiny a děti, na jejich dostupnost, kapacitu, vytíženost, náplň jejich činnosti, a to v rámci celé České republiky. Analýza postupně zkoumala všechny významné aktéry celé sítě.²

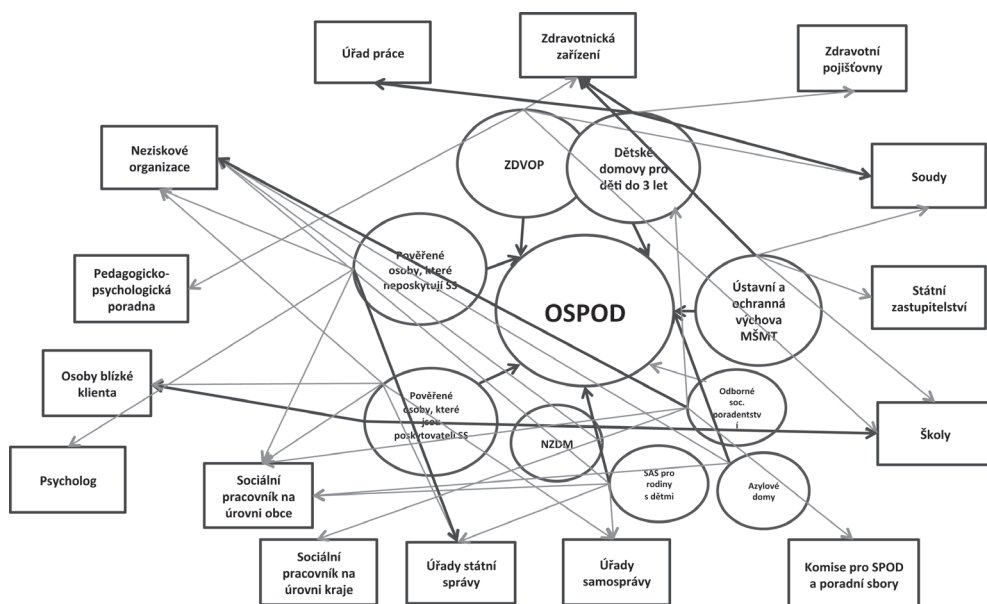
Vláda České republiky se schválením Národní strategie ochrany práv dětí³ zavázala vytvořit do roku 2018 funkční systém zajišťující důslednou ochranu všech práv dětí a naplňování jejich potřeb. Zpracovaná analýza se stala jedním z podkladů pro vytvoření návrhu optimalizace řízení a financování systému péče o ohrožené děti a rodiny. Vedle ní vznikly i analýzy další⁴ a byly vytvořeny a pilotně ověřeny nové metody práce a postupy v oblasti ochrany práv dětí v oblasti řízení kvality, náhradní rodinné péče, sítě služeb atd. Systémovým souhrnem výstupů těchto aktivit (syntézou) se stane *Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti*.

Věcná gesce k problematice ochrany práv dětí, podpory rodiny, náhradní rodinné péče a péče o ohrožené děti je v současnosti rozčleněna mezi několik resortů. Jak z výsledků *Analýzy sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* vyplývá, uvedená diverzifikace služeb způsobuje značné třídění systému péče a brání jeho efektivnímu řízení a koordinaci. Tento text je krátkým zamyšlením nad

možnými směry optimalizace systému, který je rozsáhlý, komplexní, složitý a členěný do několika částí, které spolu nejsou propojeny, ty se navíc řídí vlastními logikami, různorodými cíli, pravidly a rovněž způsoby práce. Spíše než síť by bylo vhodnější hovořit o mnohovrstevnaté mozaice, která vznikala v průběhu desítek let a lze v ní najít vedle konzervativních přístupů a zvykem daných kolektivních řešení tendence do systému zavádět inovativní a transformační prvky více individuálního charakteru. Spolupráci brání odlišné logiky a cíle jednotlivých segmentů, což se promítá do komplikovaných vztahů, stejně jako do upozadění zájmů dětí a rodin, které jsou obvykle stavěny do pasivnější pozice klientů. Obtíž také způsobuje celkový přístup, který preferuje pod vlivem dominantního konceptu sociálního vyloučení náhled na rodiny a děti jako na primárně „ohrožené“, což zužuje prostor pro širěji definované, a tedy i inkluzivnější pojetí cílové skupiny a postrádá orientaci na podporu tzv. běžných rodin a dětí a produkci inkluzivních mechanismů, které podporují funkce rodiny jako celku.

To potvrzuje centrální role orgánů sociálně právní ochrany (OSPOD) v celém systému péče, kolem nichž se koncentrují ti aktéři systému, kteří sehrávají v systému významnou roli. Zcela legitimní je tázat se, zdali je správné, že OSPOD sehrává roli klíčového aktéra v oblasti celého systému péče o rodiny a děti, a zdali je skutečně vybaven k tomu, aby celý systém péče koordinoval. Oproti centrální pozici a propojenosti mezi některými částmi systému pozorujeme aktéry systému, kteří jsou v síti umístěni na jejím okraji. Interakční pole ukazuje na izolovanost některých služeb v rámci systému, které s celkem nekomunikují. Následující schéma ilustruje nejen rozmístění aktérů v celém poli péče, ale také jejich vzájemnou provázanost.⁵

Schéma č. 1. Pozice a spolupráce mezi aktéry v systému péče o ohrožené rodiny a děti

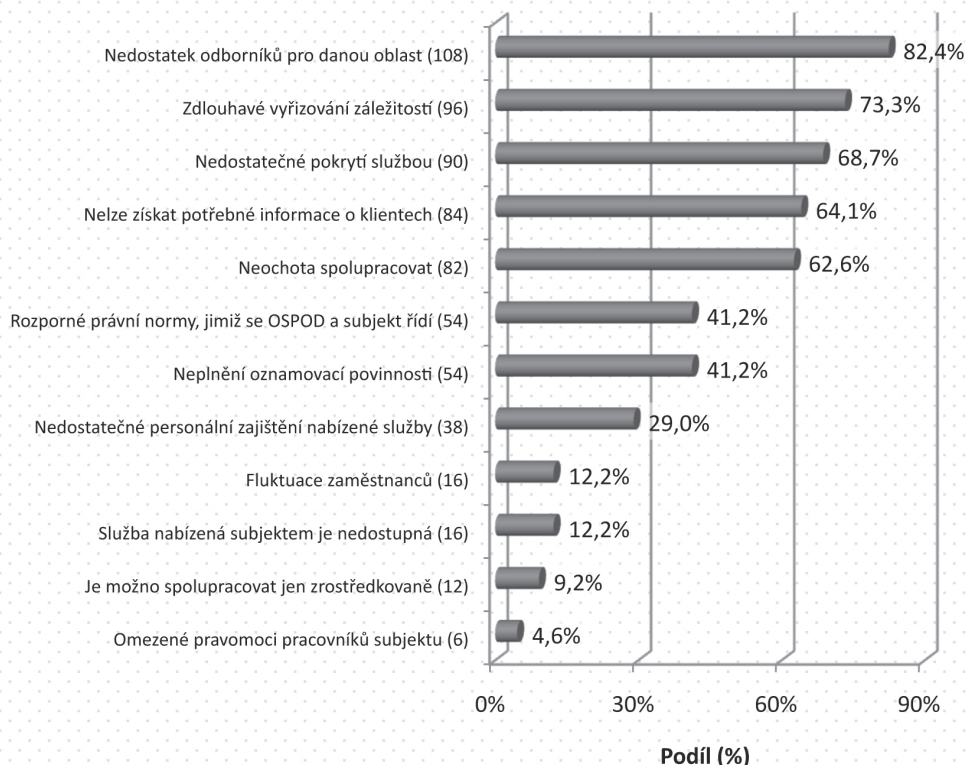
Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi identifikovala zásadní momenty nevyhovujícího současného stavu systému. Zjišťovány byly z různých perspektiv a poté triangulovány, např. pracoviště OSPOD uváděla, že mezi ně patří nedostatek odborníků pro danou oblast, zdlouhavé vyřizování záležitostí, skutečnost, že nelze získat veškeré potřebné informace o klientech, neochota ostatních subjektů spolupracovat a nedostatečné pokrytí nabízenou službou. Všechny tyto situace byly označeny jako problémové více než 50 % pracovišť OSPOD.

Celkově platí, že systém je složitý a komplikovaný, není snadné mu porozumět v celku. Hlavním nedostatkem jsou nevyjasněné kompetence a odpovědnost aktérů. Tyto zásadní problémy jsou příčinou dalších dílčích nedostatků. Jednotlivé složky systému spadají geščně pod různá ministerstva a prolínají se v něm různé způsoby řízení, přístupy k právům a potřebám dítěte a financování. Toto systému brání ve vzájemné komunikaci jeho dílčích částí a jeho efektivnímu řízení. Resortně rozdělený systém nebere ohled na potřeby dětí, příslušná součást se zaměřuje pouze na dílčí oblast v životě dítěte

(zdraví, vzdělávání atd.). Obecně je podceňován význam stabilních vztahů dítěte k blízkým osobám. V některých případech je činnost zaměřena na saturaci zájmů jednotlivých segmentů systému, které se více než na prospěch dítěte orientují na sebezáchovu a udržení se ve stávající podobě. Komplikované řídicí struktury znemožňují sledování výkonů a efektivitu využívání finančních prostředků. Finanční toky v systému jsou nerovnoměrně rozloženy, směřují především na nákladné řešení následků. Chybí standardy kvality práce a metodiky, které by sjednocovaly pracovní postupy a garantovaly kvalitní a efektivní ochranu všech dětí. V rámci jednoho typu zařízení či jednoho typu úřadu je možno se setkat s rozdílnými přístupy založenými často na intuitivních řešeních. Není kladen dostatečný důraz na zajištění vývoje dítěte v jeho přirozeném prostředí nebo náhradním rodinném prostředí v případech, kdy dítě nemůže být dočasně nebo trvale vychováno ve své rodině. Je podceňován význam přirozených vztahů a vazeb dítěte na blízké osoby. Nejednotnost přístupu k právům dítěte se promítá až do rozhodovací soudní praxe, která je navíc v řadě případů velmi zdlouhavá a nefunguje

Graf č. 1. Výskyt problémových situací při kontaktu OSPOD s jinými subjekty v rámci sítě

Uváděné "problémové" situace při kontaktu OSPOD s jinými subjekty (N=131)

partnerský přístup v případech ohrožených dětí jako v jiných evropských zemích (např. Německo). V rozhodovacích procesech není dostatečně zohledňován názor dítěte (mnohdy není dítě ani slyšeno), chybí mechanismy na zapojování dětí a mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních. Nebývají pro dítě využívány výhodnější postupy a metody práce, dítě se často ocitá v nejnákladnější a nejméně vhodné formě péče (ústavní). Směrem zpět k přirozenému rodinnému prostředí je dostupnost velmi nízká, působí zde efekt magnetu – dítě, které se ocitne v jednom ze segmentů, je jím „polapeno“ a obtížně může postupovat jinam. Neexistuje státem garantovaná minimální síť služeb, která by pomáhala rodinám s dětmi včas překlenuvat jejich problémy. Ohrožení dítěte a selhání rodičovské role je v mnoha případech sekundárním důsledkem problémů rodiny v jiné oblasti

a model selhání se navíc v dalších generacích rodiny často opakuje a reprodukuje v čase. Je zřejmé, že sociální práce s rodinou je klíčovým prvkem systému, stávající podoba orgánů sociálně-právní ochrany (spolu s nepochybnou „historickou zátěží“) je námětem k diskusi, zejména v oblasti přiznání širší kompetencí a tím i úkolů, případně centrality v rámci tak rozsáhlého a komplikovaného systému péče, jaký dnes máme k dispozici.

Momentálně vznikající návrh optimalizace⁶ je zaměřen především na sjednocení systému ochrany dětí v České republice včetně vymezení role a kompetencí jednotlivých úrovní veřejné správy. Jsou v něm řešeny vazby mezi potřebami dětí a rodin a systémem služeb a náhradní rodinné péče. U všech složek systému je sledován způsob řízení kvality, měření efektivity výkonů a kontrolní mechanismy. Návrh optimalizace

se zabývá i otázkou dostupných zdrojů a jejich využití pro optimalizaci. Přichází i s doporučeními na provedení legislativních opatření a dalších strategických kroků, a popisem procesů, které k realizaci návrhu povedou.

Klíčovými tématy optimalizace se staly sjednocení řízení a financování orgánů sociálně-právní ochrany, organizace a financování sítě služeb, organizace a financování náhradní rodinné péče a řízení kvality a efektivita práce a kontrolních mechanismů. Podmínkou pro provedení optimalizace řízení a financování činnosti orgánů sociálně-právní ochrany je vymezení role a postavení těchto orgánů v celkovém systému ochrany dětí v České republice. Užší vymezení „sociálně-právní ochrany dětí“ reprezentuje současné resortní členění a roztržičnost systému. Přechod od úzce vymezené „sociálně-právní ochrany dětí“ k integrovanému „systému ochrany dětí“ začíná u definice nároků dětí a rodin s dětmi. Tyto nároky mohou svými aktivitami naplňovat orgány veřejné správy (mezi nimi dnešní orgány sociálně-právní ochrany) nebo služby poskytované na formálním či neformálním základě. Je-li jedním z hlavních cílů optimalizace sjednocení řídicí struktury a financování systému, je nezbytné sjednotit přístupy k naplňování zákonem garantovaných nároků dětí a rodin, základní principy práce s dětmi a rodinami a vztahy mezi jednotlivými složkami systému. Zásadní otázkou je také vztah mezi orgány ochrany dětí a soudy. Jednou z průřezových priorit Národní strategie je eliminace diskriminace a nerovného přístupu vůči dětem. Vychází se z předpokladu, že každé dítě má dostat příležitost k dosažení svého plného potenciálu. Pro praktickou realizaci tohoto cíle je však nutné funkční a kapacitní nastavení systému ochrany dětí odpovídající zjištěným potřebám dětí a rodin s dětmi. Vedle soustavy orgánů veřejné správy jsou další důležitou složkou systému ochrany dětí služby poskytované veřejnými i nestátními subjekty. Ty mohou mít velmi široký záběr aktivit. Systém, který si klade za cíl garantovat ochranu dítěte, musí disponovat stabilními nástroji pro její zabezpečení. Služby pro děti, mládež a rodiny lze poskytovat na formálním či neformálním základě (svěpomoc, občanské iniciativy atd.). Je na místě se zabývat otázkou vztahu klienta a služby, mírou ingerence veřejné správy a kompetencemi vztahy mezi

veřejnou správou a nestátním sektorem. Základní otázkou při vytváření návrhu optimální sítě služeb je způsob, jak bude v novém systému ochrany dětí definována potřeba zmíněných služeb.

V České republice v současné době existuje několik způsobů zajišťování náhradní rodinné péče.⁷ Návrh optimalizace nezasahuje do základní úpravy náhradní rodinné péče obsažené v občanském zákoníku a zabývá se zejména koncepcí výkonu pěstounské péče. Reaguje na změny, ke kterým došlo na základě rozsáhlé novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí od 1. ledna roku 2013. Zvýšení podpory pěstounské péče a odstranění nedostatků, které bránily praktické aplikaci pěstounské péče na přechodnou dobu, vedlo v období od počátku roku 2013 do poloviny roku 2014 ke zvýšení počtu dětí, jimž se podařilo zajistit péči v náhradním rodinném prostředí, a zvýšil se i počet pěstounských rodin. Na základě zmíněné novely vznikl také zcela svěbytný systém služeb pro „doprovázení“ pěstounské péče. Služby jsou zajišťovány veřejnou správou nebo pověřenými osobami na základě uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Návrh optimalizace se proto v tomto tematickém okruhu zaměřuje na určité korekce systému, který v nedávné době prošel zásadními změnami, především otázkami profesionalizace a specializace pěstounské péče včetně otázky smluvního zajištění (vztahu pěstouna a služby doprovázení), systémem vyhledávání a příprav pěstounů, organizací služeb a také financování systému.

Stávající systém řízení kvality a sledování efektivita výkonu systému ochrany práv dětí odpovídá dezintegrované podobě systému. Základní nástroj pro sledování kvality, jímž jsou transparentně nastavené standardy kvality, je používán nejednotně a pouze v některých částech systému. Návrh optimalizace proto směřuje ke sjednocování přístupů a postupů a možnosti srovnatelného „měření“ kvality práce s dětmi a rodinami. Otázkou je vznik kontrolního a monitorovacího mechanismu, který bude nezávislý na systému ochrany práv dětí a bude se moci zaměřovat na ochranu (klienta) bez jakéhokoliv možného střetu zájmů. Plně integrovaný systém umožní i sjednocení v oblasti kontroly kvality poskytovaných služeb a péče. Stejně tak sjednocený

systém financování umožní sledovat efektivitu výkonů systému a nastavovat jeho priority.

PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.,
Sociofaktor, s. r. o.

Použitá literatura:

KUCHAŘOVÁ, V. a kol. 2009. *Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů*. Praha: VÚPSV.

MPSV. 2012. *Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí na období let 2012 až 2015*.

MPSV. 2012. *Národní strategie ochrany práv dětí (Právo na dětství)*.

TOPINKA, D. (Ed.) 2014. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi*. Ostrava: SocioFactor.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí ustanovení zákona o sociálních službách.

Doporučený postup č. 4/3012, při zajišťování fakultativních činností při poskytování sociálních služeb.

Poznámky:

- 1 Plné znění analýzy je zveřejněno na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analiza.pdf>.
- 2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí (SPOD), poskytovatele registrovaných sociálních služeb v ambulantní terénní i pobytové

formě, oblast institucionální a neinstitutonální péče o dítě představovanou např. školskými zařízeními, zařízeními ústavní a ochranné výchovy a jinými subjekty v gesci Ministerstva zdravotnictví ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, dále komunitní a podpůrnou oblast reprezentovanou sítí rodinných, mateřských či komunitních center, hlídáním a doučováním dětí, pomocí s vedením domácnosti a nakonec krizovou oblast zajišťovanou činností soudů, státních zastupitelství, Probační a mediační službou či Policií ČR.

3 Usnesení Vlády ČR č. 4 ze dne 4. ledna 2012.

4 Mnohé z aktivit Národní strategie a Akčního plánu 2012–2015 jsou realizovány prostřednictvím individuálního projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR *Systémová podpora procesů transformace péče o ohrožené děti*, který je financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost.

5 Schéma bylo vytvořeno na základě zjišťování frekvence vzájemné spolupráce (analýza sítě). Tyto údaje byly zjišťovány v dotazníkových šetřeních u akterů zobrazených v kruzích. Šipky znázorňují přítomnost spolupráce, přičemž šipky značené tučně představují spolupráci „velmi častou“ a tenké šipky spolupráci „častou“. Do schématu byly zahrnuty pouze subjekty, kde probíhá velmi častá a častá spolupráce. Ze sociálních služeb byly vybrány čtyři služby, které se podle výsledků provedené analýzy nejvíce věnují cílové skupině ohrožených dětí a rodin. V rámci provedené analýzy nebyla zjišťována míra spolupráce mezi akterými zobrazenými v rámečcích a OSPOD. Při interpretaci schématu je nicméně potřeba mít na paměti, že spolupráce mezi těmito akterými a OSPOD probíhá. Klíčové prvky spolupráce pozorujeme mezi OSPOD a Zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), dětskými domovy pro děti do 3 let, zařízeními MŠMT ústavní a ochranné výchovy, azylovými domy

a pověřenými osobami. Oproti ostatním aktérům spolupracuje s OSPOD méně odborné sociální poradenství a aktérem, který podle zjištění analýzy není častým partnerem OSPOD, jsou NZDM. Vedle OSPOD je úzkým partnerem dětských domovů pro děti do 3 let také Úřad práce, zdravotnická zařízení a soudy. Pověřené osoby pak také úzce spolupracují s úřady státní správy, blízkými osobami klienta a školami. Mezi časté partnery patří také zdravotnická zařízení, soudy, úřady samosprávy a státní správy, sociální pracovníci na úrovni obcí, blízké osoby klienta a neziskové organizace. Naopak méně integrovanými aktéry jsou Úřad práce, zdravotní pojišťovny, státní zastupitelství, Komise pro SPOD a poradní sbory, sociální pracovníci na úrovni krajů, psychologové a pedagogicko-psychologické

6
7

poradny. Nižší míry vzájemné spolupráce obvykle odráží skutečnost nerovnoměrného pokrytí teritoria službami, vypovídají o malé ochotě ke spolupráci, případně i o nadměrné zátěži dané služby, která je vnímána jako liknavá a ztrácí pro ostatní aktéry systému hodnověrnost, nebo napovídají o malém významu služby pro celý systém.

Bude dokončen v polovině roku 2015.

Jde o pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu a osobní péči poručníka dítěte (instituty podporované dárkami pěstounské péče a systémem služeb), péči jiné (pečující) osoby dle § 953 a násl. občanského zákoníku a do jisté míry i o osvojení, byť ho nelze považovat výhradně za institut náhradní rodinné péče.

I já chci mít **vzpomínky na dětství**

Chcete se dozvědět více o pěstounství a náhradní rodinné péči? Přiblíží vám ji veřejná prezentace „I já chci mít vzpomínky na dětství“, která začíná **23. 6. 2015 na Hlavním nádraží v Pardubicích** a od června do září zavítá do všech koutů České republiky.

Prezentace a aktivity s ní související proběhnou pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí v rámci kampaně „Právo na dětství“ a přinesou:

- Informace a edukativní videa o tom, jak a proč se stát pěstounem.
- Interaktivní kvízy, které prověří vaše znalosti a povědomí o pěstounské péči.
- Výstavu výtvarných prací dětí z pěstounských rodin a dětských domovů.
- Zábavu i pro vaše děti.

Více informací včetně konkrétních měst a termínů konání najdete na: **www.pravonadetstvi.cz**

Slovo závěrem

Z odborných článků věnovaných aktivitám individuálního projektu „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené rodiny a děti“ je patrný velký rozsah činností, které byly a jsou realizovány na podporu transformace všemi, kteří se tohoto procesu účastní. Projekt sám nyní spěje do své závěrečné fáze, nekončí však proces transformace systému péče o ohrožené děti.

Výstupy projektu, analýzy, které byly v jeho rámci zpracovány, stejně tak jako poznatky z realizace jednotlivých aktivit ukazují, že změny systému mají již své konkrétní pozitivní dopady:

OSPODY, organizace pověřené výkonem sociálně-právní ochrany i zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc se řídí standardy. Sociální pracovníci pečlivě vyhodnocují situaci dětí, kterým pomáhají, a každému zpracovávají individuální plán ochrany. Postupně se též daří personálně posílit pracoviště OSPOD tak, aby k účinné pomoci dětem a rodinám měla dostatečné kapacity.

Důsledek kvalitnější práce s ohroženými dětmi a rodinami, rostoucí zájem o náhradní rodinnou péči i její upřednostnění oproti péči institucionální všude tam, kde soud shledá, že je tato péče v nejlepším zájmu dítěte, se promítá do konstantního úbytku dětí umísťovaných do ústavní péče, zatímco rostou počty dětí umísťovaných do náhradní rodinné péče, stejně jako roste i počet pěstounů – ať již jde o rapidní nárůst „krizových“ pěstounů, kteří poskytují krizovou pomoc po omezenou dobu, tak i nárůst pěstounů, kteří se o děti starají dlouhodobě. Zkvalitňují se přípravy náhradních rodičů, jejichž délka dříve nebyla vůbec vymezena, pěstouni mají nově povinnost se vzdělávat, stejně tak ale mají nárok na podporu v podobě dostupných, často na míru šitých služeb.

Ministerstvo práce a sociálních věcí také vnímá potřebu nadále v započatých změnách pokračovat.

Mimo další chystané kroky je v současné době odborem ochrany práv dětí připravován návazný systémový projekt. Ten by se měl zaměřit

nejenom na další rozvoj sítě služeb, která má primárně umožnit, aby děti mohly vyrůstat v prostředí své původní rodiny, a jejich vzájemnou provázanost a zasítování, ale i podporu náhradní rodinné péče. Velkým tématem zůstává celoživotní vzdělávání pracovníků působících v oblasti ochrany dětí jakožto jednoho z pilířů kvalitního výkonu sociálně-právní ochrany.

Protože transformace by nemohla probíhat bez Vás, sociálních pracovníků, pěstounů a dalších odborníků, bez Vaší chuti pomoci, bez Vaší spolupráce mezi sebou navzájem, bez Vašich zkušeností, které následně předáváte dál, bude MPSV i nadále aktivně spolupracovat se všemi, kteří se sociálně-právní ochraně dětí věnují. Vaší spolupráce si vážíme a děkujeme za ni

Mgr. Kateřina Šlesingerová,
ředitelka Odboru ochrany práv dětí MPSV

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE

Nejlepší zájem dítěte je součástí práv dítěte, upravených Úmluvou o právech dítěte.

ÚMLUVU
O PRÁVECH
DÍTĚTE ZNÁ
POUHÝCH

29% POPULACE

Zdroj: 2009, INFORMOVANOST O PRÁVECH DÍTĚTE AWARENESS ABOUT THE RIGHTS OF THE CHILD Petr Sadilek, Jana Stejskalová, Eliška Pešlová, Institut pro studium zdraví a životního stylu, Praha 2, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra právních oborů, řízení a ekonomiky.

Nejlepší zájem dítěte je komplexní a dynamický koncept, který obsahuje tři složky:

Základní právo dítěte

Nejlepší zájem je posouzen a je k němu přihlédnuto.

Interpretační princip

Je-li možné interpretovat právní předpis více způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte.

Procesní pravidlo

Kdykoliv se přijímá rozhodnutí, které by mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady na dítě může toto rozhodnutí mít.

Při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte je třeba přihlédnout k:

NÁZORU DÍTĚTE

IDENTITĚ DÍTĚTE

ZACHOVÁNÍ RODINNÉHO PROSTŘEDÍ A VZTAHŮ

PÉČI O DÍTĚ, JEHO OCHRANU A BEZPEČÍ

ZRANITELNOSTI DÍTĚTE

ZDRAVOTNÍMU STAVU DÍTĚTE

PRÁVU DÍTĚTE NA VZDĚLÁNÍ

Kontext nejlepšího zájmu dítěte

OSOBNOST DOSPĚLÉHO

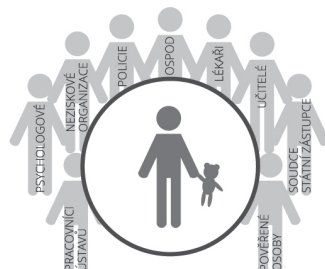
Pouze stabilní osobnost s láskyplným postojem k dětem je schopna pochopit a respektovat nejlepší zájem dítěte. Zjišťování názoru dítěte vyžaduje schopnost vytvořit pocit bezpečí a důvěry, snahu podívat se na věci z perspektivy dítěte.

KULTURNÍ KONTEXT

Koncept nejlepšího zájmu dítěte není naplňován v paternalistické kultuře, která se soustřeďuje na zájmy dospělých a:

- nepřiznává dítěti autonomie
- nepovažuje ho za rozumného tvora, schopného svůj zájem vyjádřit
- vždy upřednostňuje názor dospělých před názorem dítěte.

SOCIÁLNÍ PROSTOR

K tomu, aby dítě mohlo své potřeby, přání a názory projevit, potřebuje určitý sociální prostor.

www.pravonadetstvi.cz

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

evropský sociální fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

RESPEKT K NEJLEPŠÍMU ZÁJMU DÍTĚTE
ZVYŠUJE KVALITU JEHO ŽIVOTA.